

ВИДАВНИЦТВО ОТЦІВ ВАСИЛІАН "МІСІОНЕР"

ПРО ГІДНІСТЬ І ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ

Апостольський Лист
Святішого Отця
Івана Павла II
з нагоди Марійського Року
(15.08.1988 р.)

ЛЬВІВ - 1995

ЗА ДОЗВОЛОМ
ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ

© Видавництво "Місіонер", 1995
ISBN 5-7707-8460-1

I

ВСТУП

ЗНАК ЧАСУ

1. Гідність жінки та її покликання - постійна тема людських і християнських роздумів - останнім часом набрала особливої ваги. Свідчать про це, між іншим, виступи НАЧАЛЬНОГО УРЯДУ ЦЕРКВИ, що відображені в окремих документах ДРУГОГО ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ, в кінцевому Посланні якого сказано: "Надходить година, більше того - година ця вже надійшла, коли покликання жінки проявляється на повну силу; година, коли жінка здобуває в суспільстві вплив, розвиток, владу, яких досі вона ще ніколи не досягла. Тому в хвилину, коли людство переживає таку глибоку переміну, жінки, сповнені євангельським духом, можуть подати людству велику допомогу, щоб воно не занепало". СЛОВА ЦЬОГО ПОСЛАННЯ з'ясовують те, про що сказано в соборовому повчанні, зокрема в душпастирській Конституції РАДІСТЬ І НАДІЯ (2), як і в Декреті про апостолят мирян "APOSTOLICAM ACTUOSITATEM" (3).

Подібні вислови з'являлися у передсоборовий час, наприклад, у численних промовах Папи Пія XII (4), або в Енцикліці "Мир на землі" Папи Івана XXIII (5). Після II Ватиканського собору мій попередник, Папа Павло VI, показав особливе відчуття "знаків

часу”, надаючи титул доктора Церкви святей Тересі від Ісуса і святей Катерині із Сієни (6), а також створюючи в 1971 році на бажання Синоду Єпископів СПЕЦІАЛЬНУ КОМІСІЮ, завданням якої було вивчати сучасні проблеми, зв’язані з “дійовим сприянням гідності й відпо-відальності жінок” (7). В одній із своїх промов Павло VI, між іншим, сказав: “У християнстві більше, як в будь-якій іншій релігії, жінка від початку займала особливе становище гідності, на численні й важливі аспекти якого вказує Новий Завіт... Очевидно, що жінка повинна брати участь у живій і діяльній структурі християнства таким чином, щоб проявити ті свої можливості, які ще не були з’ясовані” (8).

Отці останньої Асамблеї Єпископського Синоду (у жовтні 1987 року), присвяченої “Покликанню й місії мирян в Церкві та в світі двадцять років після II Ватиканського Собору”, знову зайнялись темою гідності й покликання жінки. Вони, між іншим, вказали на необхідність поглиблення антрополо-гічних й теологічних основ, які потрібні для розв’язання проблем, що стосуються значення й гідності буття жінок й чоловіків. Тут йдеться про розуміння причин і наслідків постанови Творця, щоб людська істота існувала завжди і тільки як жінка й як чоло-вік. Виходячи з таких принципів, які дозволяють прийняти глибину гідності й покликання жінки, можна говорити про її роль у Церкві та в суспільстві.

Якраз про це бажаю говорити в нинішньому Документі. Післясинодальний заклик, що буде опублікований далі, представить висновки душпас-тирського характеру відносно ролі жінки в Церкві та в суспільстві, в яких синодальні отці висловили важ-

ливі погляди, що були також підтверджені свідченнями світських слухачів - жінок і чоловіків, - які походили з окремих Церков усіх континентів.

МАРІЙСЬКИЙ РІК

2. Останній Синод відбувся під час МАРІЙСЬКОГО РОКУ, який дає особливий поштовх, щоб зайнятися тією темою, на що вказує також Енцикліка МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ (9).

Ця Енцикліка розгортає й усучаснює науку Другого Ватиканського Собору, що міститься в VIII розділі Конституції про Церкву - СВІТЛО НАРОДІВ. Цей розділ має знаменний заголовок: БЛАГОСЛОВЕННА ДІВА МАРІЯ БОГОРОДИЦЯ В ТАЇНСТВІ ХРИСТА Й ЦЕРКВИ. П. Д. Марія - оця біблійна "жінка" (пор. Бут. 3, 15; Ів. 2, 4; 19, 26) - безпосередньо належить до спасенного таїнства Христа і через це теж особливим чином присутня в таїнстві Церкви. Коли ж "Церква в Христі є в деякій мірі таїнством... з'єднання з Богом і єдності всього людського роду" (10), то оця особлива присутність Богородиці в таїнстві Церкви дозволяє нам думати ПРО ВИНЯТКОВІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ ТІСЮ "ЖІНКОЮ" ТА УСІЄЮ ЛЮДСЬКОЮ СІМ'ЄЮ. Йдеться тут про кожного і про кожна, про всіх синів і дочок людського роду, в ході поколінь яких здійснюється ота ОСНОВНА СПАДЩИНА всього людства, зв'язана з таїнством біблійного "початку": "Створив Бог людину на свій образ; на Божий образ створив її; чоловіком і жінкою створив їх" (Бут. 1, 27).

Оця споконвічна ПРАВДА ПРО ЛЮДИНУ, чоловіка і жінку, - правда, яка є також незмінно утверджена в досвідах усіх людей, СТАНОВИТЬ ОДНОЧАСНО

ТАЇНСТВО, ЯКЕ НАСПРАВДІ ВИЯСНЮЄТЬСЯ ЩОЙНО У ВОПЛОЧЕНОМУ СЛОВІ. “Христос повністю об’являє людину самій людині й вказує їй на її найвище покликання”, - так навчає Собор (12). Чи в цьому “об’явленні людини людині” не треба вбачати особливе місце для тієї “жінки”, яка була Матір’ю ХРИСТА? Чи це “ПОСЛАННЯ” ХРИСТА, що міститься в Євангелії, на тлі всього Святого Старого й Нового Завіту не може особливо багато сказати Церкві й людству про гідність та покликання жінки?

Власне це має стати основою теперішнього Документу, зв’язаного з широким контекстом Марій-ського Року у приготуванні до закінчення другого й початку третього тисячоліття від народження Христа. Здається мені, що найкраще буде НАДАТИ ЦЬОМУ ТЕКСТОВІ СТИЛЮ Й ХАРАКТЕРУ РОЗДУМУ.

II

ЖІНКА - ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ (Теотокос)

ЄДНІСТЬ З БОГОМ

3. Коли “сповнився час, БОГ ПОСЛАВ СВОГО СИНА, ЩО НАРОДИВСЯ ВІД ЖІНКИ”. У цих словах листа до ГАЛАТІВ (4, 4) апостол Павло пов’язує між собою основні моменти, які в істотний спосіб визначають здійснення таїнства, “споконвічно укритого в Бозі” (пор. Еф. 1, 9).

Син, єдиносущне Слово з Отцем, народжується, як людина, з жінки, коли надходить “повнота часу”. Ця подія веде до КЛЮЧОВОГО ПУНКТУ в історії людини на землі, визначеної, як історія спасіння. Знаменно, що апостол не називає Христову Матір власним іменем “Марія”, але визначає Її як “жінку”: це узгоджується зі словами Протоєвангелія в КНИЗІ БУТТЯ (пор. 3, 15). Власне ота “жінка” присутня в центральній спасенній події, що вирішує про “повноту часу”: ця подія здійснюється в Ній і через Неї.

Так починається ЦЕНТРАЛЬНА Й КЛЮЧОВА ПОДІЯ В ІСТОРІЇ СПАСІННЯ: ВОСКРЕСІННЯ ГОСПОДНЄ. Все ж таки варто глянути на неї, починаючи від духовної історії людини в найширшому розумінні, так, як вона трактується в різних релігіях світу. Посилаємось на

слова Другого Ватиканського Собору: “Люди очікують від різних релігій відповіді на приховані загадки людського існування, які, як колись, так і тепер, до глибини непокоять людські серця: що таке людина, який сенс і мета нашого життя, що є добре, а що грішне, яке джерело і яка мета страждання, який шлях веде до справжнього щастя, що таке смерть, суд і заплата після смерті, чим, нарешті, є ОЦЯ ОСТАННЯ Й НЕВИСЛОВЛЕНА ТАЄМНИЦЯ, ЯКА ОГОРТАЄ НАШЕ БУТТЯ, з якої беремо початок і до якої прямуємо” (13). “Від найдавніших часів аж до нашої епохи серед різних народів існує певне відчуття тієї таємничої сили, яка присутня в ході світових справ і подіях людського життя; часом навіть визнання Найвищого Божества або також Отця” (14).

На тлі такої розлогої панорами, яка виявляє прагнення людського духу, що шукає Бога - іноді наче “навмання” (див. Діян. 17, 27), “повнота часу”, про яку говорить Павло у своєму Листі, вказує на **ВІДПОВІДЬ САМОГО БОГА - ТОГО**, “в Якому живемо, рухаємося та існуємо” (див. Діян. 17, 28). Це отой Бог, який “багаторазово й багатьма способами говорив колись ... до батьків наших через пророків. За останніх же днів Він говорив до нас через Сина” (Єв. 1, 1-2). Послання цього Сина, єдиносущного з Отцем як Чоловіка, “народженого з жінки”, становить кульмінаційний й **ОСТАТОЧНИЙ ПУНКТ САМО-ОБ’ЯВЛЕННЯ БОГА ЛЮДСТВУ**. Це самооб’явлення має **СПАСЕННИЙ ХАРАКТЕР**, як навчає в іншому місці Другий Ватиканський Собор: “Сподобалось Богові у своїй доброті й мудрості об’явити Себе самого й виявити нам таїнство своєї волі (див. Еф. 1, 9),

через Христа - Воплочене Слово, - завдяки якому люди у Святому Дусі мають доступ до Отця і стають учасниками Божої природи” (див. Еф. 2, 18; 2 Пт. 1, 4).

Жінка знаходиться в ЦЕНТРИ СПАСЕННОЇ ПОДІЇ Самооб’явлення Бога, який є незбагненною єдністю Тройці, вже міститься в основних рисах у БЛАГОВІЩЕННІ В НАЗАРЕТІ: “Ось ти зачнеш у лоні, й вродиш Сина, й даси Йому ім’я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься”. - “Як же воно станеться, коли я не знаю мужа?” - “Дух Святий зійде на Тебе й сила Всевишнього Тебе отінить; тому й святе, що вродиться, назветься Син Божий... Нічого бо немає неможливого в Бога” (див. Лк. 1, 31-37). (16).

Легко думати про цю подію в перспективі ІСТОРІЇ ІЗРАЇЛЯ, вибраного народу, дочкою якого є П.Д. Марія, але також легко думати про Неї у перспективі всіх тих доріг, ідучи якими людство споконвіку шукає відповіді на найосновніші й водночас остаточні питання, що його турбують. Хіба в цьому Назаретському благовіщенні не міститься початок тієї остаточної відповіді, через яку САМ БОГ ВИХОДИТЬ “НАЗУСТРІЧ НЕСПОКОЄВІ ЛЮДСЬКОГО СЕРЦЯ” (17)? Тут, однак, не йдеться тільки про Божі слова, об’явлені через пророків, але з цією відповіддю дійсно “Слово стає тілом” (Ів. 1, 14). П.Д. Марія, таким чином, осягає ТАКУ ЄДНІСТЬ З БОГОМ, що ПЕРЕВИЩУЄ ВСІ СПОДІВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ, перевищує навіть очікування всього Ізраїля, а, зокрема, дочок цього вибраного народу, які на основі обітниць могли сподіватись, що колись одна з них стане матір’ю Месії. Од-

нак же, хто з них міг сподіватись, що цей обіцяний Месія буде Сином Всевишнього? На основі старозавітньої монотеїстичної віри це було немислиме. Тільки силою Святого Духа, яка Її “отінила”, П.Д. Марія змогла прийняти те, “що у людей неможливе, але можливе в Бога” (див. Мрк. 10, 27).

ТЕОТОКОС - БОЖА МАТИ

4. Так, отже, “повнота часу” виявляє надзвичайну гідність “жінки”. Ця гідність, з одного боку, ґрунтується на надприродному ПІДНЕСЕННІ ДО ЄДНОСТІ З БОГОМ в Ісусі Христі, що визначає найглибшу мету існування кожної людини, як на землі, так у вічності. З цієї точки зору “жінка” є тут представником і прообразом усього людського роду, ПРЄДСТАВЛЯЄ ЛЮДСТВО, до якого належать усі людські істоти, як чоловіки, так і жінки. З другого боку, однак, Назаретська подія підкреслює таку форму єдності з живим Богом, що може належати ТІЛЬКИ ЖІНЦІ, П.Д. МАРІЇ: ЄДНІСТЬ матері з сином. Діва з Назарету стає справді Матір'ю Бога.

Оця правда, яка від початку була прийнята християнською вірою, діждалася урочистого схвалення на Ефеському Соборі (431 р.) (18). Протиставляючи свої погляди поглядам Нестора, який вважав П.Д. Марію виключно матір'ю Ісуса - Чоловіка, цей Собор вирішив істотне значення материнства П.Д. Марії. При Благовіщенні, відповідаючи своїм “НЕХАЙ СТАНЕТЬСЯ”, П.Д. Марія почала чоловіка, що був Сином Божим, одноістотним з Отцем. Тому ВОНА Є СПРАВДІ БОЖОЮ МАТІР'Ю, БО МАТЕРИНСТВО ВІДНОСИТЬСЯ ДО ВСІЄЇ ОСОБИ, А НЕ ТІЛЬКИ ДО ТІЛА чи

ЛИШЕ ДО САМОЇ ТІЛЬКИ ЛЮДСЬКОЇ “ПРИРОДИ”. Таким чином, назва “ТЕОТОКОС” - Божя Мати - стала власним іменем єдності з Богом, якої удостоїлась Пречиста Діва Марія.

Ця особлива єдність Божої Матері з Богом, що є найповнішим виразом єдності з Отцем, може бути поширена на всіх людей (СИНИ В СИНИ), і є чистою ласкою і ДАРОМ ДУХУ. Водночас же, П.Д. Марія через свою відповідь висловлює свою вільну волю, отже, повну участь у ділі втілення свого особистого й жіночого “я”. Через своє “Нехай станеться” П.Д. Марія стає СПРАВЖНІМ СУБ’ЄКТОМ ЦІЄЇ ЄДНОСТІ з Богом, яка здійснилась в тайні втілення Слова, одноістотного з Отцем. Увесь вплив Бога на людську історію завжди шанує вільну волю людського “я”. Те саме сталося під час Благовіщення в Назареті.

“СЛУЖИТИ - ОЗНАЧАЄ ПАНУВАТИ”

5. Ця подія має виразний МІЖСОБОВИЙ ХАРАКТЕР: це діалог. Не зрозуміємо її повністю, якщо не вмістимо усієї розмови Ангела з П.Д. Марією в привітанні : “Благодаті повна” (19). Увесь діалог у Благовіщенні відкриває справжній вимір події, ВИМІР НАДПРИРОДНИЙ (КЕХАРІТОМЕНУ). Ласка, однак, ніколи не усуває природи ані її не знецінює, але, навпаки, удосконалює її й ушляхетнює. Так, отже, оця “ПОВНОТА БЛАГОДАТІ”, якою наділяється Діва з Назарету, як Та, що має стати Божою Матір’ю (“Теотокос”), ОЗНАЧАЄ одночасно ПОВНОТУ ДОСКОНАЛОСТІ ТОГО, ЩО “ХАРАК-ТЕРНЕ ДЛЯ ЖІНКИ”, ТОГО, ЩО “ЖІНОЧЕ”. Маємо тут, в певній мірі, куль-

мінаційний момент в житті жінки і її прообраз особистої гідності.

Відповідаючи на слова небесного Провісника своїм “ТАК”, П.Д. Марія, “благодаті повна”, відчуває потребу висловити своє особисте ставлення до дару, який Їй об’явлений. Отож відповідає: “ОСЬ Я СЛУГИНЯ ГОСПОДНЯ” (Лк. 1, 38). Глибину змісту даного вислову можна зрозуміти тільки в контексті події і виходячи зі змісту об’явленої правди про Бога й про людину. У вислові “служиня Господня” виявляється усвідомлення П.Д. Марії, що Вона є СТВОРІННЯ СТОСОВНО ТВОРЦЯ. Однак слова “служиня Господня” наприкінці назаретського діалогу благовіщення вписуються в усю перспективу історії Матері й Сина. Справді, цей Син, що є справжнім і одноістотним “Сином Всевишнього”, багато разів скаже про себе, і, зокрема, в кульмінаційний момент свого посланництва: “Син Чоловічий прийшов не на те, щоб Йому служили, лише щоб служити” (Мр. 10, 45).

Христос повсякчас носить в собі усвідомлення “Слуги Господнього”, згідно з пророцтвами ІСАЇ (див. 42, 1; 49, 3, 6; 52, 13), в якому вміщена найістотніша суть Його месіянського посланництва: усвідомлення, що Він є Відкупителем світу. П.Д. МАРІЯ від першої хвилини свого Божественного материнства, своєї злуки з Сином, якого “Отець послав у світ, щоб Ним світ спасти” (див. Ів .3, 17), ВКЛЮЧАЄТЬСЯ ДО МЕСІЯНСЬКОГО СЛУЖІННЯ ХРИСТА (20). Бо власне це служіння становить фундамент того царства, в якому “служити - означає панувати” (21). Христос - “Господній Слуга” - об’явив усім людям царську гідність

служіння, з якою найтісніше поєднується покликання кожної людини.

Отже, роздумуючи над поняттям “жінка - Божа Мати”, вступаємо найвідповіднішим чином у тепе-рішні роздуми про Марійський Рік.

ТАКА ДІЙСНІСТЬ ВИЗНАЧАЄ ТАКОЖ ГЛИБИННУ СУТЬ РОЗДУМІВ ПРО ГІДНІСТЬ І ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ. Неможливо будь-що подумати, сказати чи зробити відносно гідності й покликання жінок, якщо відірвати думки, серце й вчинки від цієї суті. Гідність кожної людини й покликання, яке відповідає цій гідності, знаходить свою остаточну міру у єдності з Богом. П.Д. Марія - біблійна жінка - є найвимовнішим проявом цієї гідності й цього покликання. Бо кожна людина, чоловік чи жінка, створені на образ і подобу Божу, не можуть проявити себе поза виміром цього образу й подоби.

III

ОБРАЗ І ПОДОБА БОГА

КНИГА БУТТЯ

6. Треба, щоб ми поставили себе в контексті цього біблійного “початку”, в якому об’явлена правда про людину, “образ і подобу Божу”, що становить незмінну ОСНОВУ ВСІЄЇ ХРИСТИ-ЯНСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ (22). “Створив... Бог людину на свій образ; на Божий образ створив її, чоловіком і жінкою створив їх” (Бут. 1, 27). Цей короткий текст вміщає основні антропологічні правди: людина є вершиною всього створеного у видимому світі; людський рід, що бере початок від чоловіка й жінки, увінчує діло створення; обоє є людськими істотами, як чоловік так і жінка, обоє створені на образ Бога. Цей образ і подібність до Бога властиві людині, чоловікові і жінці, як подруж-жю й батькам, передається їхнім потомкам: “Будьте плідні й множтеся, і наповняйте землю та підпоряд-ковуйте її собі” (Бут. 1, 28). Творець довіряє “панування” над землею людському родю, усім людям, усім чоловікам й усім жінкам, які черпають свою гідність і покликання із спільного “початку”.

В КНИЗІ БУТТЯ знаходимо ще інший опис створення людини, чоловіка й жінки (див. 2, 18-25), на який надалі будемо посилалися. Однак уже тепер належить ствердити, що з біблійного запису виринає правда про індивідуальний характер людської істоти.

ЛЮДИНА, ЯК ЧОЛОВІК, ТАК І ЖІНКА, Є ОСОБОЮ, адже ж вона була створена на образ і подобу Бога. Уподобнює людину до Бога те, що - на відміну від усього світу живих створінь, а також істот, обдарованих почуттями (аніمالія), - людина є, крім того, розумною істотою (аніамале раціонал) (23). Завдяки цій властивості чоловік і жінка можуть "панувати" над іншими істотами видимого світу (див. Бут. 1, 28).

ДРУГИЙ ОПИС СТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ (Бут. 2, 18-25), зокрема жінки, дещо відмінний від першого, дещо менш точний, більш описовий і метафоричний, наближений до поширених тоді міфів. Однак не можна знайти жодної істотної суперечності між цими текстами. Текст усієї КНИГИ БУТТЯ (2, 18-25) допомагає зрозуміти те, що знаходимо у короткому записі першого розділу (Бут. 1, 27-28), тобто допомагає зрозуміти вміщену там ПРАВДУ ПРО ЛЮДИНУ, створену на образ і подобу Бога, як чоловіка і жінку.

У КНИЗІ БУТТЯ (2, 18-25) сказано, що жінка була створена Богом "з ребра" чоловіка і була поставлена як друге "я", як співрозмовниця поруч з чоловіком, який в світі живих істот, що його оточували, був самотній і в жодному з тих створінь не знаходив відповідної для себе "допомоги". Жінка, покликана в такий спосіб до існування, негайно була визнана чоловіком як "кість з його кості і тіло з його тіла" (Бут. 2, 23), і тому була названа "жінкою". У біблійній мові ця назва вказує на справжню тотожність з чоловіком: ІШ-ІШШАГ, чого, на жаль, в загальному не можуть висловити сучасні мови ("Вона зватиметься жінкою (ішшаг), бо її взято від чоловіка (іш) (Бут. 2, 23).

Біблійний текст дає достатню основу для підтвердження істотної рівності між чоловіком і жінкою щодо людської природи (24). Від початку вони обоє є особами, на відміну від світу живих істот, що їх оточує. ЖІНКА Є ІНШИМ “Я” У СПІЛЬНІЙ ЛЮДСЬКІЙ ПРИРОДІ. Від початку вони з’являються як “єдність двох”, що означає вихід із первісної самотності чоловіка, в якій він не знаходив “допомоги, відповідної для нього” (Бут. 2, 26). Чи йдеться тут тільки про “допомогу” в дії, у “підпорядковуванні землі”? (Бут. 1, 28).

Напевно, йдеться про товаришку життя, з якою чоловік може з’єднатись як з дружиною, стаючи з нею “одним тілом” і залишаючи свого “отця й матір” (Бут. 2, 24). Біблійний текст, отже, говорить про ВСТА-НОВЛЕННЯ БОГОМ ПОДРУЖЖЯ як необхідної умови для передавання життя новим поколінням людей, для чого подружжя й подружня любов призначені по своїй природі: “Будьте плідні, й множетеся, і наповняйте землю, та підпорядкуйте її собі” (Бут. 1, 28).

ОСОБА - СПІЛЬНІСТЬ - ДАР

7. Вдумуючись у зміст КНИГИ БУТТЯ (2, 18-25) й з’ясовуючи його в світлі правди про образ і подобу Божу (див. Бут. 1, 26-27), можемо ПОВНІШЕ ЗРОЗУМІТИ, У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ОСОБИСТИЙ ХАРАКТЕР ЛЮДСЬКОЇ ІСТОТИ, завдяки якому обоє, чоловік і жінка, подібні до Бога. Бо кожна окрема людина, створена за Божою подобою як істота розумна й вільна, здатна Його пізнати й любити. Читаємо, крім того, що чоловік не може існувати “самотньо” (Бут. 2, 18); він існує тільки як “єдність двох”, отже, - у стосунку до іншої людини. Йдеться тут про взаємні стосунки чоловіка з жінкою й жінки з чоловіком.

Бути особою на образ і подобу Божу - означає також жити у відношенні до другого "я". Це готує остаточне самооб'явлення Триєдиного Бога: єдності, що живе в спільності Отця, Сина й Святого Духа.

На початку Біблії про це безпосередньо не сказано. Увесь Старий Завіт є, передусім, об'явленням правди про єдиність і єдність Бога. У цю основну правду про Бога Новий Завіт вводить об'явлення незбагненої тайни внутрішнього Божого життя. Бог, який дозволяє пізнати себе через Христа, - **ЦЕ ЄДНІСТЬ ТРОЙЦІ**, єдність у спільності.

Таким чином, у новому світлі трактується поняття подоби й образу Бога в людині. Те, що людина, створена як чоловік і жінка, є Божим образом, означає не тільки, що кожний з них зокрема подібний до Бога, як розумна й вільна істота, але і те, що чоловік і жінка створені як "єдність двох" у спільній людській природі і є покликані до життя в спільності любові, що є віддзеркаленням тієї спільності любові, що є в Бозі, спільності, через яку три Божі особи люблять одна одну у внутрішній таємниці єдиного Божого життя. Отець, Син і Святий Дух, один Бог через Божественну єдність, існують як Особи в незбагнених Божественних відношеннях. Тільки таким чином стає зрозумілою правда, що Бог сам в собі є любов'ю (див. І в. 4, 16).

ОБРАЗ І ПОДОБА БОЖА В ЛЮДИНІ, що створена як чоловік і жінка (у тій аналогії, яку можна прийняти між Творцем і створінням) означає також "єдність двох" у спільній людській природі. Ота "єдність двох", що є знаком міжособової спільності, **ВКАЗУЄ НА ТЕ, ЩО У СТВОРЕННІ ЛЮДИНИ** також закладена певна подібність до Божественної спільності. Оця

подібність закладена як властивість індивідуального існування обох, чоловіка й жінки водночас, як покликання і завдання. В образі й подоби Божій, що їх людський рід носить в собі від “початку”, знаходиться основа всього ЛЮДСЬКОГО ЕТОСУ, тобто сукупності стабільних рис індивідуального характеру. Цей ЕТОС буде розвинутий у Старому і Новому Завітах, а його вершиною є ЗАПОВІДЬ ЛЮБОВІ (25).

В “єдності двох” чоловік і жінка від “початку” покликані не тільки до того, щоб існувати “поряд” чи навіть “разом”, але також покликані до того, щоб існувати ВЗАЄМНО “ОДНЕ ДЛЯ ОДНОГО”.

Так само пояснюється значення тієї “допомоги”, про яку йде мова в КНИЗІ БУТТЯ (2, 18-25). “Створю йому ПОМІЧ, ВІДПОВІДНУ ДЛЯ НЬОГО”. Біблійний текст дозволяє розуміти це так: жінка має “допомагати” чоловікові, а він одночасно повинен допомагати їй - що випливає з самої суті поняття “бути людською особою” і дозволяє їм наново відкривати й підтверджувати інтегральний сенс власної людської природи. Легко зрозуміти, що тут йдеться про ВЗАЄМНУ “ДОПОМОГУ”. Людина покликана для міжособової спільності. Текст КНИГИ БУТТЯ (2, 18-25) вказує, що подружжя - це перший і, в певному розумінні, основний вимір цього покликання. Але не єдиний. Уся історія людини на землі здійснюється в рамках цього покликання. На основі взаємного життя для іншого, в міжлюдській “спільності” осіб розгортається в цій історії задумана Творцем ІНТЕГРАЦІЯ в самому людському роді ТОГО, що “ЧОЛОВІЧЕ” й ТОГО, ЩО “ЖІНОЧЕ”. Біблійні тексти, починаючи від КНИГИ БУТТЯ, дозволяють нам постійно віднаходити

грунт, в якому вкорінена правда про людину, грунт тривкий і непорушний серед стількох змінностей людського існування.

Оця істина стосується також ІСТОРІЇ СПАСІННЯ. З цього приводу, зокрема, є знаменний вислів Другого Ватиканського Собору. У розділі “Людська громада” Душпастирської Конституції “РАДІСТЬ І НАДІЯ” читаємо: “Коли Господь Ісус молив Отця, щоб “усі були одно... як і ми одно” (Ів. 17, 21-22) - то поставив перспективи просто недсяжні для людського розуму, вказуючи на деяку подібність між єдністю Божих осіб та єдністю синів Божих у правді й любові. А ця подібність виявляє, що людина, яка є єдиною істотою на землі, яку Бог створив задля Нього самого, не може повністю віднайти саму себе інакше, як тільки через щире самопосяту” (26).

У цих словах соборовий текст узагальнено охоплює сукупність правди про чоловіка й жінку, тієї правди, яка зарисовується вже в перших розділах КНИГИ БУТТЯ, наче сама структура біблійної й християнської антропології. ЛЮДИНА як чоловік, так і жінка - є ЄДИНОЮ СЕРЕД СТВОРІНЬ видимого світу, ЯКЕ БОГ - ТВОРЕЦЬ “ХОТІВ ДЛЯ СЕБЕ САМОГО”, а, отже, є особою. Бути особою - означає прагнути до самовираження (Соборовий текст говорить про “самовіднайдіння”), яке не може здійснитись інакше, як тільки “ЧЕРЕЗ ЩИРУ САМОПОСВЯТУ”. Прообразом такого розуміння особи є сам Бог як Тройця, як спільність Осіб. Те, що людина є створена на образ і подобу цього Бога, одночасно означає, що вона покликана для того, щоб існувати для інших, щоб бути даром. Це стосується кожної людини, як жінки, так і чоло-

іка, які, очевидно, здійснюють це способом, що властивий кожному з них.

У рамках сьогоднішніх роздумів про гідність і покликання жінки оця правда про людину становить **НЕОБХІДНУ ВИХІДНУ ТОЧКУ**. **КНИГА БУТТЯ** дозволяє спостерігати такий характер шлюбних відносин між особами, на основі якого ґрунтується правда про материнство, а також про дівоцтво як про два особливі виміри покликання жінки в світлі Божого Об'явлення. Ці два виміри знайдуть свій найвищий вираз у здійсненні “повноти часу” (Гал. 4, 4), в образі “жінки” з Назарету - Матері - Дівиці.

АНТРОПОМОРФІЗМ БІБЛІЙНОЇ МОВИ

8. Представлення людини як “образу і подоби Божої” на самому початку Святого Письма має **ІНШЕ ЗНАЧЕННЯ**. Можна сказати, що воно становить ключ до розуміння біблійного Об'явлення як мови Бога про себе самого. Говорячи про себе, однаково, чи “через пророків, чи через Сина” (див. Єв. 1, 1,2), який став чоловіком, **БОГ ПРОМОВЛЯЄ ЛЮДСЬКОЮ МОВОЮ**, вживає людських понять і виразів. Якщо цей спосіб вислову характеризується певним антропоморфізмом, то це випливає з факту, що людина “подібна” до Бога: створена на його образ і подобу. У зв'язку з цим, отже, і Бог якоюсь мірою “подібний” до людини; тобто може бути пізнаний людьми на основі тієї подібності. Водночас же мова Біблії достатньо докладна, щоб зазначити межі “подібності”, межі “аналогії”. Насправді, біблійне об'явлення підтверджує, що якщо справжньою є “подібність” людини до Бога, **ТО ЩЕ БІЛЬШЕ ІСТОТНО СПРАВЖНЬОЮ**

Є “НЕПОДІБНІСТЬ” (27), яка відрізняє всі створіння від Творця. Отже, для людини, створеної на образ Бога, Бог не перестає бути Тим, який “в світлі живе неприступним” (I. Тим. 6, 16): є “цілковито іншим”, істотно “іншим”.

Ці зауваження щодо меж аналогії - меж подібності людини до Бога в біблійній мові - повинні братися до уваги тоді, коли в різних місцях Святого Письма (зокрема в Старому Завіті) знаходимо ПОРІВНЯННЯ, ЯКІ ПРИПISУЮТЬ БОГУ “ЧОЛОВІЧИ” або також “ЖІНОЧИ” ЯКОСТІ. У цих висловах знаходимо підтвердження правди, що і чоловік, і жінка були створені на образ і подобу Бога. Оскільки існує подібність між Творцем і створінням, то зрозуміло, що Біблія у стосунку до Нього вживає такі вислови, які приписують Йому як “чоловічі”, так і “жіночі” якості.

Зокрема наведемо характерні вислови пророка Ісаї: “Сіон сказав: “Господь мене покинув, забув мене Владика мій, НЕВЖЕ Ж ЗАБУДЕ МОЛОДИЦЯ СВОЄ НЕМОВЛЯ? Не матиме жалю до сина свого лона? Та хоча б вона й забула, Я ТЕБЕ НЕ ЗАБУДУ” (49, 14-15). А в іншому місці: “Як утішає когось РІДНА МАТИ, так я буду вас утішати; в Єрусалимі знайдете втіху” (Іс. 66, 13). Також і в Псалмах Бог порівнюється з дбайливою матір'ю: “Немов дитятко у матері своєї, немов дитя - душа моя у мене. Надійсь, Ізраїлю, на Господа” (Пс. 131, 2-3).

У багатьох висловах любов Бога, котрий дбає про свій народ, порівнюється з любов'ю матері. Так, ЯК МАТЕР, БОГ “носив” людство, а зокрема свій вибраний народ, у своєму лоні, зродив його в болях, його годував і потішав (див. Іс. 42, 14; 47, 3-4). Божа

любов представлена в численних місцях як “чоловіча” любов жениха й батька (див. 11, 1-4; Єр. 3, 4-19), а, іноді, як “жіноча” любов матері.

Ця властивість біблійної мови, її антропо-морфічний спосіб висловлення про Бога також ВКАЗУЄ НА ТАЙНУ СПОКОНВІЧНОГО “НАРОД-ЖЕННЯ”, яке належить до внутрішнього Божого життя. Однак, це “народження” само в собі не містить ані “чоловічих”, ані “жіночих” характеристик. Воно має цілком Божественну природу. Є найдосконалішим духовним чином, бо “Бог є духом” (Ів. 4, 24), не має жодних прикмет, властивих тілові, ані “жіночих”, ані “чоловічих”. Тим то, “батьківство” БОГА Є НАСКРІЗЬ БОЖЕСТВЕННЕ, вільне від тілесної характеристики, яка властива людському батьківству. У цьому значенні СТАРИЙ ЗАВІТ говорив про Бога, як про Отця, і звертався до Нього, як до Отця. Ісус Христос поставив цю правду в самому центрі свого Євангелія як норму християнської молитви, в якій звертався до Бога, називаючи його “Авва, Отче” (Мр. 14, 36), як Єди-народний і Співістотний Син, вказуючи на батьківство в цьому понадтілесному, понадлюдському, цілковито Божественному значенні. Говорив, як Син, що був зв’язаний з Отцем споконвічною Божественною Тайною народження, а робив це, одночасно будучи справді людським Сином своєї непорочної Матері.

Якщо тому споконвічному народженню Божого Слова не можна приписувати людських властивостей, то також Божественне батьківство не має “чоловічої” прикмети у фізичному значенні, зате треба вбачати в Бозі абсолютний первообраз всякого “народження” в світі людських істот.

Таке ж, здається, значення вкладено в зміст ЛИС-ТА ДО ЕФЕСЯН: “Я згинаю свої коліна перед Отцем, від якого бере ім’я все отцівство на небі й на землі” (3, 14-15). Всяке “народження” у вимірі створінь знаходить свій первообраз в цьому народженні, яке є в Бозі на спосіб цілком Божий, тобто духовний.

До цього абсолютного, нествореного перво-образу подібне всяке “народження” у створеному світі. Тому все те, що в людському родженні властиве чоловікові, як також те, що властиве жінці - **ОДНАКОВО “БАТЬКІВСТВО”, ЯК І “МАТЕРИН-СТВО”** - носить у собі подібність або аналогію до Божественного “родження” і цього “батьківства”, яке в Бозі “цілком інакше”: абсолютно духовне й по суті Божественне. Навпаки ж, у людському випадку родження є властиве для “єдності двох”; обоє є “батьками” однаково, як чоловік, так і жінка.

IV ЄВА - МАРІЯ

“ПОЧАТОК” І ГРІХ

9. “Людина, створена Богом у праведності, вже з самого початку історії, за намовою Лихого, зловжила своєю свободою, поставши проти Бога й забажавши досягти своєї мети поза Богом” (28). Такими словами повчання останній Собор пригадує об’явлену науку про гріх, а, зокрема, про той перший гріх, що є “первородним”. Біблійний “початок” - створення світу й людини у світі - одночасно МІСТИТЬ В ОСОБІ ПРАВДУ ПРО ЦЕЙ ГРІХ, який можна також назвати гріхом людського “початку” на землі. Хоча це у КНИЗІ БУТТЯ зображено у формі символічного оповідання, подібно, як опис створення людини чоловіком і жінкою (див. Бут. 2, 18-25), та одночасно тут пояснено, що треба називати “тайною гріха”, а ще повніше “тайною зла”, існуючого в світі, який створив Бог.

Неможливо розшифрувати “тайну гріха”, не посилаючись на всю правду про “образ і подібність” Бога, яка лежить в основі біблійної антропології. Ця правда представляє створення людини, як особливе обдарування з боку Творця, яке є не тільки основою й джерелом істотної гідності людини - чоловіка й жінки - у створеному світі, але також “ПОЧАТКОМ” ПОКЛИКАННЯ ОБОХ ДО УЧАСТІ У ВНУТРІШНЬОМУ ЖИТТІ САМОГО БОГА. У світлі Об’явлення СТВО-

РЕННЯ ОЗНАЧАЄ ТЕЖ ПОЧАТОК ІСТОРІЇ СПАСІННЯ. Власне в цей початок включається гріх і представляється як контраст і заперечення.

У парадоксальному сенсі можна сказати, що гріх, представлений в третьому розділі КНИГИ БУТТЯ, - це підтвердження правди про образ і подобу Бога в людині, оскільки ця правда означає свободу, тобто вільну волю, яку людина може використовувати, вибираючи добро, але може також зловживати нею, вибираючи - всупереч Божій волі - зло. Однак, у прямому значенні, гріх - це заперечення того, ким є Бог - як Творець - у сто-сунку до людини і того, чого Бог від початку й споконвічно бажає для людини. Створюючи чоло-віка й жінку на свій образ і подобу, Бог бажає для них повноти добра, тобто надприродного щастя, яке випливає з участі людей в Його власному житті. ВЧИНЯЮЧИ ГРІХ, ЛЮДИНА ВІДКИДАЄ ЦЕЙ ДАР, одночасно бажаючи стати "як Бог, що знає добро й зло" (Бут. 3, 5), тобто судити про добро і зло незалежно від Бога, свого Творця. Початковий гріх має свою людську "міру", внутрішню міру у вільній людській волі, разом з тим має в собі певну "дия-вольську" рису, як підкреслено в КНИЗІ БУТТЯ (3, 1-5). Гріх розбиває ту первісну єдність, якою людина втішалася в умовах первісної справедливості: єдність з Богом, як джерелом єдності власного внутрішнього "я" й у взаємовідносинах чоловіка й жінки, нарешті, у ставленні до зовнішнього світу, до природи.

Біблійний опис первородного гріха в третьому розділі КНИГИ БУТТЯ певним чином "розділяє ролі", які в ньому відіграли жінка й чоловік. На це пізніше

ще посилаються деякі біблійні тексти, як, наприклад, ПЕРШЕ ПОСЛАННЯ ПАВЛА ДО ТИМОТЕЯ: “Адам бо спершу був створений, а Єва - потім. І Адам не був зведений, жінка ж, зведена, завинила” (2, 13-14). Однак не підлягає сумніву, що, незалежно від цього “поділу ролей” у біблійному описі, отой ПЕРШИЙ ГРІХ Є ГРІХОМ ЛЮДИНИ, яку Бог створив чоловіком і жінкою. Він є також гріхом “ПРАРОДИЧІВ”, з чим пов’язується його спадкоємний характер. Тому називаємо його “первородним гріхом”.

ГРІХ ЦЕЙ, як сказано, НЕ МОЖЕ БУТИ ДОСТАТНЬО ЗРОЗУМІЛИЙ, ЯКЩО НЕ ПОСИЛАТИСЬ НА ТАЙНУ СТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ - чоловіка й жінки - НА ОБРАЗ І ПОДОБУ БОЖУ. Таким чином можна зрозуміти тайну цієї “неподібності” до Бога, що полягає в гріху й проявляється в сучасному злі, наявному в історії світу, бо “Добрий є один тільки Бог” (Мт. 19, 17) і Він є повнотою добра. Якщо ця “неподібність” гріха до Бога, самої Святості, припускає “подібність” у сфері свободи, вільної волі, то можна сказати, що якраз з тієї рації “НЕПОДІБНІСТЬ”, ВМІЩЕНА В ГРІХУ, є тим більше драматичною і тим більше болючою. Необхідно також визнати, що Бог, як Творець і Батько у даному випадку також тут заторкується, “зневажається”, і, очевидно, зневажений в самому серці цього дарування, що належить до споконвічного задуму стосовно людини.

Однак, ЛЮДИНА - ЧОЛОВІК І ЖІНКА - ПОЗНАЧЕНА В ДЕЯКІЙ МІРІ ЗЛОМ ЦЬОГО ГРІХА, ВИКОНАВЦЕМ ЯКОГО Є. Біблійний текст третього розділу КНИГИ БУТТЯ представляє це словами, які ясно описують нове становище людини у створеному світі. У

ньому вказано на перспективу труду, з яким людина буде здобувати засоби до існування (див. Бут. 3, 17-19), а також великого болю, в якому жінка буде народжувати своїх дітей (див. Бут. 3, 16). А також говориться про смерть, яка **СТАНОВИТЬ СОБОЮ КІНЕЦЬ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ НА ЗЕМЛІ**. Таким чином, людина повертається до землі, з якої була взята, як порох: “Бо ти є порох і вернешся в порох” (Бут. 3, 19).

Ці слова підтверджуються з покоління в покоління. Вони не означають, що **ОБРАЗ-ПОДОБА БОЖА В ЛЮДИНІ**, як у жінці, так і в чоловікові, знищений гріхом; навпаки, вони означають, що він “**ПРИТЕМНЕНИЙ**” (30) і наче “зменшений”. Бо гріх “применшує” людину, на чому наголошує також Другий Ватиканський Собор (31). Якщо людина вже із самої своєї особової природи є образом і подобою Бога, то її величність і гідність здійснюються у союзі з Богом, у з’єднанні з Ним, у прямуванні до тієї основної єдності, яка належить до внутрішньої “логіки” самої тайни Творення. Ота єдність відповідає глибокій правді всіх створінь, обдарованих розумом, а зокрема людини, яка між істотами видимого світу від “початку” була **ПІДНЕСЕНА** через споконвічне вибрання з боку Бога в Ісусі: “в Христі... Він нас вибрав перед заснуванням світу... у любові. Він призначив нас насамперед для себе для того, щоб ми стали Його синами через Ісуса Христа, за рішенням своєї доброї волі” (Еф. 1, 3-5). Цілість біблійного навчання дозволяє ствердити, що те призначення відноситься до всіх людей, до чоловіків і жінок, кожного і кожної, без винятку.

“ВІН БУДЕ ПАНУВАТИ НАД ТОБОЮ”

10. КНИГА БУТТЯ, накреслюючи правду про наслідки людського гріха, вказує також на ПОРУ-ШЕННЯ тих первісних ВЗАЄМИН МІЖ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ, що відповідали особистій гідності кожного з них. Людина, чи то чоловік, чи то жінка, є особою, а, отже, “єдиною на землі особою, яку Бог бажав для себе самого” - одночасно ж, якраз ця особа, єдина і неповторна, “не може інакше повністю віднайти себе, як тільки через щире самопосвяту” (32). Звідси бере початок стосунок “спільності”, в якій висловлюється “єдність двох” й особиста гідність як чоловіка, так і жінки. Отож, коли читаємо в біблійному тексті слова, звернені до жінки: “І тягти буде тебе до твого чоловіка, а він буде панувати над тобою” (Бут. 3, 16), тоді відкриваємо розрив і постійну загрозу тієї власне “єдності двох”, яка відповідає гідності образу й подоби Божій в обох. Така загроза, однак, стосується більше жінки. Бо до буття “безкорисливого дару”, що означає жити “для” іншого, додається “панування”: “він буде панувати над тобою”. Оце панування вказує на порушення і НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТІЄЇ ГРУНТОВНОЇ РІВНОСТІ, яку в “єдності двох” мають чоловік і жінка, і, насамперед, на шкоду жінки; проте тільки рівність, яка виникає з особистої гідності обох, може надати взаємним стосункам характеру “спілкування осіб”. Якщо порушення тієї рівності, що є одночасно даром і правом, що походить від самого Бога Творця, приносить із собою скривдження жінки, то одночасно воно применшує також справжню гідність чоловіка. Торкаємось тут НАДЗВИЧАЙНО ВРАЗЛИВОЇ ТОЧКИ У ВИМІРІ ЦЬОГО ЕТОСУ, що був первіс-

но вписаний Творцем уже в сам факт створення обох на свій образ і подобу.

Це твердження КНИГИ БУТТЯ (3, 16) має величезну вагу. Воно вказує на взаємні стосунки чоловіка і жінки В ПОДРУЖЖІ. Йдеться тут про прагнення, що зроджується в атмосфері подружньої любові, яка вимагає, щоб “безкорисливий дар себе” з боку жінки знайшов відповідь і доповнення в аналогічному “дарі” з боку чоловіка. Тільки на цій основі обоє, а зокрема жінка, зможуть “відшукати себе” як справжню “єдність двох” згідно з гідністю особи. Подружня єдність вимагає пошанування і вдосконалення справжньої особової суб’єктивності обох. НЕ МОЖЕ ЖІНКА СТАВАТИ “ПРЕДМЕТОМ ЧОЛОВІЧОГО ПАНУВАННЯ І ВОЛОДІННЯ”. Але слова біблійного тексту безпосередньо стосуються первородного гріха і його тривких наслідків в чоловікові й жінці. Обтяжені спадковою грішністю, вони носять в собі тривкий “ЖАР ГРІХА”, тобто схильність до порушення цього морального порядку, який відповідає самій розумній природі й особистій гідності людини. Ця схильність виявляється в ПОТРІЙНІЙ ПОЖАДЛИВОСТІ, яку апостольський текст визначає як пожадливість тіла, пожадливість очей і гординю життя (див. I Ів. 2, 16). Попередньо наведені слова з КНИГИ БУТТЯ вказують на те, яким чином оця потрійна пожадливість, як “ЖАР ГРІХА”, буде обтяжувати взаємні стосунки чоловіка й жінки.

ТІ СЛОВА стосуються не тільки подружжя, але й РІЗНИХ СФЕР СУСПІЛЬНОГО СПІВЖИТТЯ, наприклад, тих ситуацій, в яких жінка принижена або дискримінована. Об’явлена правда про створення люди-

ни чоловіком і жінкою становить головний аргумент проти всіх таких ситуацій, які, будучи об'єктивно кривдні, тобто несправедливі, вміщують і висловлюють ту спадщину гріха, яку носять в собі усі люди. Книги Святого Письма у різних місцях підтверджують ІСНУВАННЯ ТАКИХ ФАКТИЧНИХ СИТУАЦІЙ, і, водночас, об'являють потребу навернення або очищення від зла й визволення від гріха: від того, що кривдить іншого, що "применшує" людину - не тільки покривдженого, але також того, хто завдає кривду. Таким є незмінне послання об'явленого Божого Слова. У цьому від початку до кінця висловлюється біблійний ЕТОС (33).

У наш час справа "прав жінки" набрала нового значення в широкому контексті прав людської особи. Висвітлюючи цю, постійно проголошувану і на різний лад пригадувану програму, БІБЛІЙНЕ Й ЄВАНГЕЛЬСЬКЕ ПОСЛАННЯ ЗБЕРІГАЄ ПРАВДУ ПРО "ЄДНІСТЬ ДВОХ", тобто про ту гідність і про те покликання, які виникають із особливої відмінності й особистої "оригінальності" чоловіка й жінки. Тому справедливий жіночий протест щодо того, що висловлюють біблійні слова "Він буде панувати над тобою" (Бут. 3, 16), у жодному разі не може вести до "маскулінізації" жінок. В ім'я визволення від "панування" чоловіка жінка не може прямувати до того, щоб - всупереч своїй власній жіночій "оригінальності" - присвоювати собі чоловічі властивості. Виникає обгрунтоване побоювання, що на цьому шляху жінка не "здійснить себе", але, навпаки, може ВТРАТИТИ Й ВИКРИВИТИ ТЕ, З ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ ЇЇ СПРАВЖНЄ БАГАТСТВО. А йдеться про величезне багатство. У біблійному тексті вигук

першого чоловіка, який побачив створену жінку, є вигуком подиву й захоплення, що проходить через усю історію людини на землі.

Особисті ресурси жіночості напевно не менші від ресурсів чоловічого роду, вони лиш відмінні. Отож, жінка - як, зрештою, і чоловік - мусить розуміти своє особисте "здійснення", свою гідність і покликання на основі цих засобів, згідно з цим багатством жіночості, яке отримала в день створення і яке дістає в спадщину, як властивий собі вислів "образу й подоби Бога". Тільки на цьому шляху може бути ПОДОЛАНА ТАКОЖ ОТА СПАДЩИНА ГРІХА, на яку вказують слова Біблії: "Тягти буде тебе до твого чоловіка, а він буде панувати над тобою". Подолання цієї злої спадщини - це завдання кожної людини, як жінки, так і чоловіка. Бо завжди, коли чоловік ображає особисту гідність жінки та її покликання, він поводиться проти своєї власної гідності й власного покликання.

ПРОТОЄВАНГЕЛІЄ

11. КНИГА БУТТЯ свідчить про гріх, що є злом людського "початку", про його наслідки, що відтоді обтяжують увесь людський рід. Разом з тим, вона вміщує ПЕРШУ ЗАПОВІДЬ ПЕРЕМОГИ над злом, НАД ГРІХОМ. Про те свідчать слова, які читаємо в КНИЗІ БУТТЯ (3, 15), у "ПРОТОЄВАНГЕЛІЇ": "Я ПОКЛАДУ ВОРОЖНЕЧУ МІЖ ТОБОЮ І ЖІНКОЮ І МІЖ ТВОЇМ ПОТОМСТВОМ ТА ЇЇ ПОТОМСТВОМ. ВОНО РОЗЧАВИТЬ ТОБІ ГОЛОВУ, А ТИ БУДЕШ НАМАГАТИСЯ ВП'ЯСТИСЯ ЙОМУ В П'ЯТУ". Це знаменно, що вміщена в цих словах обіцянка Відкупителя, Спасителя світу, стосується "жінки". У Протоєвнгелії вона названа на

першому місці як праматір Того, хто буде Відкупителем людини (34). Якщо Відкуплення має звершитись через боротьбу із злом, через “ворожнечу” між потомством жінки й потомством того, який, як “батько лжі” (див. Ів. 8, 44), є першим винуватцем гріха в історії людини, то це буде також **ВОРОЖНЕЧОЮ МІЖ НИМ І ЖІНКОЮ**.

У цих словах відкривається перспектива всього Об’явлення, насамперед, як приготування до Євангелія, а потім, як саме Євангеліє. У цій перспективі **ІМЕНЕМ ЖІНКИ** об’єднано дві жіночі постаті: **ЄВА Й МАРІЯ**.

Слова Протоєвангелія, наново прочитані в світлі Нового Завіту, достатньо висвітлюють посланництво жінки в спасенній боротьбі Відкупителя проти автора зла в людській історії.

Зіставлення Єва-Марія постійно зустрічається в ході роздумів про депозит віри, отриманої у Божому Об’явленні, і є однією із тем, яку часто порушували Отці, церковні письменники й богослови (35). На перший погляд, у цьому порівнянні, звичайно, виступає відмінність протиставлення. ЄВА як “мати всіх живих” (див. Бут. 3, 20), є **СВІДКОМ БІБЛІЙНОГО “ПОЧАТКУ”**, в якому міститься правда про створення людини на образ і подобу Божу та правда про первородний гріх. **МАРІЯ - ЦЕ СВІДОК НОВОГО “ПОЧАТКУ”** і “нового творіння” (див. II Кор. 5, 17). Більше того, Вона сама, як перша відкуплена в історії спасіння, є “новим творінням”: Вона “благодаті повна”. Важко зрозуміти, чому слова Протоєвангелія так дуже вирізняють “жінку”, якщо не взяти до уваги те, що В

НИЙ МАЄ СВІЙ ПОЧАТОК НОВИЙ І ОСТАТОЧНИЙ СОЮЗ Бога з людським родом, СОЮЗ у відкупительній Крові Христа. Він спочатку установлений з однією “жінкою” під час Благовіщення в Назареті. Це зовсім нове в Євангелії. Ще в Старому Завіті Бог, щоб впливати на історію свого Народу, звертався до деяких жінок, як, наприклад, до матері Самуїла й Самсона, але, щоб встановити свій Союз з людським родом, звертався й до чоловіків: до Ноя, Авраама, Мойсея. На початку Нового Союзу, що має бути вічним і непорушним, стоїть жінка - Діва з Назарету. Йдеться тут про вказівний ЗНАК, що В ІСУСІ ХРИСТІ “НЕМАЄ НІ ЧОЛОВІКА, АНІ ЖІНКИ” (Гал. 3, 28). У ньому це взаємне протиставлення між чоловіком і жінкою - як спадщина первородного гріха - стає ґрунтовно подолане. “Бо всі ви, - напише Апостол, - одно у Христі Ісусі” (Гал. 3, 28).

Ці слова говорять про ту первісну “єдність двох”, що пов’язана зі створенням людини як чоловіка й жінки на образ і подобу Божу, на зразок тієї найдосконалішої спільності Осіб, якою є сам Бог. Павлові слова підтверджують, що таїнство Відкуплення людини в Ісусі Христі, Сині П. Д. Марії, піднімає й відновлює те, що в тайні Творення відповідає споконвічному задумові Бога-Творця. Якраз тому в день творення людини як чоловіка й жінки “Побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре”. (Бут. 1, 31). ВІДКУПЛЕННЯ ПОВЕРТАЄ, в певному значенні, до свого власного кореня ТЕ ДОБРО, що в основному було “поменшене” гріхом і його спадщиною в історії людини.

“Жінка” Протоєвангелія включена в перспективу Відкуплення. Зіставлення “Єва-Марія” можна розуміти також і таким чином, що МАРІЯ в собі самій ПРИЙМАЄ й охоплює ТАЇНСТВО “ЖІНКИ”, початком якої є Єва - “мати всіх живих” (див. Бут. 3, 20), і насамперед приймає її в глибині Христового таїнства, “першого й останнього Адама” (див. I Кор. 15, 45), що прийняв у своїй особі природу першого Адама. Адже ж суть Нового Союзу полягає в тому, що Син Божий, одноістотний із Споконвічним Отцем, стає чоловіком, приймає людську природу в єдності Божественної Особи Слова. Той, хто здійснює Відкуплення, є водночас справжньою людиною. Таїнство Відкуплення світу припускає, що БОГ - СИН ПРИЙНЯВ ЛЮДСЬКУ ПРИРОДУ як СПАДЩИНУ АДАМА, став подібним до нього і до кожної людини в усьому, “крім гріха” (Єв. 4, 15). Таким чином, Син Божий до кінця “повністю об’являє людину людині і вказує їй на найвище її покликання”, як навчає Другий Ватиканський Собор (36). Бог допомагає наче наново відкрити, “чим є людина” (Пс. 8, 15).

У всіх поколіннях, у традиції віри та християнського роздуму над вірою ЗІСТАВЛЕННЯ “АДАМ-ХРИСТОС” ЧАСТО йде в парі з зіставленням “ЄВА-МАРІЯ”. Якщо П. Д. Марія також окреслена як “нова Єва”, то які можуть бути значення у тієї аналогії? Вони, напевно, різноманітні. У першу чергу, в Марії втілено все те, що міститься в біблійному слові “жінка”: через неї відбулося таїнство Відкуплення. П. Д. Марія певною мірою означає перехід тієї межі, про яку говорять слова КНИГИ БУТТЯ (3, 16), та повернення в напрямі того “початку”, в якому знаходимо “жінку”

такою, якою вона була задумана в ділі створення, а, отже, в споконвічному Божому задумі в лоні Пресвятої Тройці. П. Д. Марія є “новим початком” ГІДНОСТІ Й ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ, всіх жінок і кожної зокрема (37).

Ключем розуміння цього зокрема можуть бути слова, які Євангеліст вкладає в уста П.Д. Марії після Благовіщення під час відвідин Єлисавети: “Велике-бо вчинив мені Всемогутній” (Лк. 1, 49). Ці слова, напевно, відносяться до зачаття Сина, що є “Сином Всевишнього” (Лк. 1, 32), “Святим”, “Божим”; ті слова можуть також означати ВІДКРИТТЯ ВЛАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ЛЮДСЬКОЇ ПРИРОДИ. “ВЕЛИКЕ-БО ВЧИНИВ МЕНІ” - це ВІДКРИТТЯ В СОБІ ЖІНОЧОГО НАЧАЛА, ЖІНОЧОГО ЄСТВА, споконвічної оригінальності такої “жінки”, якою її бажав бачити БОГ: особи для неї самої, і яка одночасно знаходить себе “через безкорисливий дар себе самої”.

ЦЕ ВІДКРИТТЯ ПОВ’ЯЗУЄТЬСЯ З ЯСНИМ УСВІДОМЛЕННЯМ ДАРУ, ЩО ЙОГО ЩЕДРО ДАРУВАВ БОГ. Гріх же, що вже з самого “початку” затемнив їй те усвідомлення, певною мірою приглушив його, як на це вказують слова першої спокуси з боку “батька брехні” (див. Бут. 1-5). З приходом “повноти часу” (див. Гал. 4, 4), коли в людській історії починає сповнюватись Тайна Відкуплення, усвідомлення цього в усій своїй повноті відчувається в словах біблійної “жінки” з Назарету. У Пречистій Діві Марії ЄВА НАНОВО ВІДКРИВАЄ, якою є справжня гідність жінки, що таке жіноча природа. Це відкриття повинно постійно доходити до серця кожної жінки та формувати її покликання й життя.

V

ІСУС ХРИСТОС

“ДИВУВАЛИСЯ, ЩО РОЗМОВЛЯВ ВІН З ЖІНКОЮ”

12. Слова Протоєвангелія в КНИЗІ БУТТЯ дозволяють нам перенестись в Євангельське оточення. Відкуплення людини, там сповіщене, стає тут дійсністю в Особі й посланництві Ісуса Христа, в них розпізнаємо також те, що означає оця ДІЙС-НІСТЬ ВІДКУПЛЕННЯ ДЛЯ ГІДНОСТІ Й ПОКЛИ-КАННЯ ЖІНКИ. Це значення пояснюють нам і Христові слова, і вся Його поведінка щодо жінок, надзвичайно проста й тому незвичайна на тлі Його часу; поведінка, що характеризується великою ясністю та глибиною. Різні жінки оточують Ісуса з Назарету, а зустріч з кожною з них є підтвердженням тієї євангельської “новини життя”, про яку вже була мова.

Загально прийнято навіть тими, що критично ставляться до християнського послання, що **СЕРЕД СВОЇХ СУЧАСНИКІВ ХРИСТОС СТАВ ЗАХИС-НИКОМ СПРАВЖНЬОЇ ГІДНОСТІ ТА ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ**, що відповідає цій гідності. Неодноразово це викликало здивування, незрозуміння, що часто граничило з обуренням: “Дивувалися, що розмовляв Він з жінкою” (Ів. 4, 27), бо така поведінка була відхиленням від тогочасних норм співіснування. “Дивувалися” навіть

самі Учні Христові. Фарисей, до дому якого прийшла жінка-грішниця, щоб намастити пахощами ноги Ісуса, міркував собі, кажучи: “Якби це був пророк, він знав би, якою є ця жінка, що доторкається Його: це ж грішниця!” (Лк. 7, 39). Ще більшим жахом, навіть “святим обуренням” мусіли наповнити задоволених собою слухачів слова Христові: “Митарі й блудниці вас випереджують у Царстві Божім” (Мт. 21, 31).

Той, хто так говорив і поведився, давав зрозуміти, що “таїнства царства” відомі Йому до глибини. Він також “відав, що міститься в людині” (Ів. 2, 25), у неї внутрі, у її “серці”. Був свідком спокон-вічного Божого задуму щодо людини, яку Бог створив на свій образ і подобу, як чоловіка, так і жінку. Був також до глибини свідомий наслідків гріха, тієї “тайни нечесності”, що діяла в людських серцях, як гіркий плід затьмарення цього Божого образу. Як же це знаменно, що в ключовій розмові про подружжя та його нерозривність Ісус перед своїми співрозмовниками, що були офіційними знавцями Права, “вченими у Письмі”, згадує “ПО-ЧАТОК”. Дана проблема стосується “чоловічого” права “відпустити свою жінку з будь-якої причини” (Мт. 19, 3), а, отже, права жінки щодо належного їй становища в подружжі, її гідності. Співрозмовники Ісуса посилаються на існуюче в Ізраїлі Мойсеєве законодавство: “Мойсей звелів дати розвідний лист й відпустити її” (Мт. 19, 7). Ісус відповідає: “Через жорстокість сердець ваших Мойсей дозволив вам відпустити жінок ваших; спочатку ж не було так” (Мт. 19, 8). Ісус посилається на “початок”, на створення людини чоловіком і жінкою та на Боже установлення, що ґрунтується на тому, що **ОБОЄ БУЛИ**

СТВОРЕНІ “НА ОБРАЗ І ПОДОБУ БОЖУ”. Відповідно, коли чоловік “залишає батька і матір” і з’єднується із своєю жінкою так, що обоє стають “одним тілом”, залишається дійсним закон, який походить від самого Бога: “що Бог поєднав, людина нехай не розділяє” (Мт. 19, 6).

Принцип цього ЕТОСУ, що від початку був вписаний у дійсність створення, зараз підтверджений Христом всупереч тій традиції, що несла із собою приниження жінки. У тій же традиції чоловік “панував”, достатньо не рахуючись з жінкою та її гідністю, яку ЕТОС СТВОРЕННЯ ставив в основу взаємних стосунків двох осіб, з’єднаних в подружжі. У СЛОВАХ ІСУСА ЦЕЙ ЕТОС НАГАДАНИЙ І ПІДТВЕРДЖЕНИЙ: “ЦЕ ЕТОС ЄВАНГЕЛІЯ Й ВІДКУПЛЕННЯ”.

ЖІНКИ В ЄВАНГЕЛІЇ

13. По сторінках Євангелія перед нашими очима проходять ЧИСЛЕННІ ЖІНКИ РІЗНОГО ВІКУ Й СТАНУ. Зустрічаємо жінок, втомлених хворобою та фізичним стражданням, як, наприклад, ця, що “її тримав дух у недузі; вона була скорчена й не могла ніяк випростатись” (Лк. 13, 11); чи як Симонова теща, що “лежала у гарячці” (Мр. 1, 30), чи як жінка, що страждала на “кровотечу” (див. Мр. 5, 25-34), якій не можна було до нікого доторкнутись, бо вважалось, що такий дотик чинить людину “нечистою”. Кожна з них була оздоровлена, а та, що “в юрмі” (Мр. 5, 27) доторкнулась до Його одежі, заслужила на Його похвалу, бо великою була її віра: “Тебе спасла віра твоя” (Мр. 5, 34). Є також дочка ЯІРА, яку Ісус повертає до життя, звертаючись до неї з ніжністю:

“Дівчинко, кажу тобі: встань!” (Мр. 5, 41). Є ще вдова з Наїну, якій Ісус повертає до життя єдиного сина, висловлюючи щире співчуття: “Зглянувсь над нею і сказав до неї: “Не плач” (Лк. 7, 13). Є, нарешті, ХАНААНЯНКА, жінка, якої віра, покора і сила духу, на яку може здобу-тись лише серце матері, заслужили особливого визнання Ісуса. “О жінко, велика твоя віра! Хай тобі буде, як бажаєш!” (Мт. 15, 28). (Жінка-ханаанянка просила про оздоровлення дочки).

Іноді жінки, яких Ісус зустрічав і які зазнавали від Нього різних ласк, супроводжували Його у подорожах по містах та селищах, під час яких Він разом з апостолами проповідував Євангеліє, й “допомагали їм із своїх маєтків”. Євангеліє згадує серед них Йоанну, жінку Іродового урядовця, Сусанну та “багато інших” (див. Лк. 8, 1-3).

Іноколи жіночі постаті з’являються У ПРИТЧАХ, якими Ісус з Назарету пояснював своїм слухачам правду про Боже царство: притча про загублену драхму (див. Лк. 15, 8-10), про закваску (див. Мт. 13, 33), про мудрих і нерозумних дів (Мт. 25, 1-13). Зокрема, промовистою є притча про вдовині лепти. Коли “заможні кидали свої дари до скарбнички, ... то убога вдова кинула туди дві лепти”. Сказав тоді Ісус: “Ця бідна вдова кинула більше від усіх ... з убозтва свого поклала весь свій прожиток” (Лк. 21, 1-4). Таким чином, Христос ставить її за зразок для всіх і захищає, бо в існуючій тоді суспільно-юридичній системі вдови були зовсім беззахисними (див. Лк. 18, 1-7).

В усьому навчанні Ісуса, як також і в Його поведінці, немає нічого, що могло б скривдити жінку, а це було звичайним у Його часи. Навпаки, ЙОГО СЛО-

ВА ТА ДІЇ ЗАВЖДИ СПОВНЕНІ ПОШАНОЮ ДО ЖІНКИ, ВІДДАЮТЬ ЇЙ НАЛЕЖНУ ЧЕСТЬ. Скорчена жінка стає названою “дочкою Авраама” (див. Лк. 13, 16) в той час, як в усій Біблії титул “син Авраама” надається тільки чоловікам. Йдучи хресною дорогою на Голгофу, Ісус каже до жінок: “Дочки єрусалимські, не плачте наді мною” (Лк. 23, 28). Спосіб спілкування з жінками, розмови про них, а також ставлення до них є цілком новими на тлі пануючих тоді звичаїв.

Це ще краще виявляється у ставленні до тих жінок, яких громадська думка зневажала як грішниць, явних грішниць та перелюбниць. Ось САМАРЯНКА, якій сам Ісус сказав: “П’ятьох - бо мала єси чоловіків, та й той, що тепер у тебе, - не чоловік тобі”. А вона - почувши, що Він знав тайни її життя - впізнає в Ньому Месію і біжить розказати про Нього своїм землякам. Діалог, що випереджує це розпізнання, є одним з найкращих у Євангелії (див. Ів. 4, 7-27). А ось згадка про ще одну явну грішницю, яка - всупереч громадській думці, що її засуджувала - входить до дому фарисея, щоб намастити пахощами ноги Ісуса. Обуреним цим фактом господарям Ісус скаже про неї: “Прощаються її гріхи численні, бо багато любила” (див. Лк. 7, 37-47). А ось, нарешті, хіба не найбільш промовиста ситуація: **ДО ІСУСА ПРИВЕЛИ ЖІНКУ, СПІЙМАНУ НА ПЕРЕЛЮБІ**. На провокаційне питання: “Мойсей у законі приписав нам каменувати таких. Що Ти на це скажеш?” - Ісус відповідає: “Хто з вас без гріха, - нехай перший кине у неї камінь!” Сила правди, вміщена у тій відповіді, була така велика, що “вони почали виходити один по одному, почавши з щонайстарших”. Залишився сам Ісус і жінка.

“Де ж вони, жінко? Ніхто не осудив тебе?” - “Ніхто, Господи!”.- “То і я тебе не осуджую. Йди, та вже віднині не гріши!” (див. Ів. 8, 3-11).

Усі ті події становлять вельми ясну цілість. Христос - це Той, хто знає, “що міститься в людині” (Ів. 2, 25), в чоловікові й у жінці. Знає ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ, ЇЇ ЦІНУ В ОЧАХ БОЖИХ. Він сам, Христос, є остаточним підтвердженням цієї ціни. Все, що говорить і що чинить, знаходить своє остаточне здійснення у Пасхальному Таїнстві Від-куплення. Ставлення Ісуса до жінок, яких зустрічає на шляху свого Месіянського посланництва, є віддзеркаленням споконвічного Божого задуму, який, створюючи кожну з них, вибирає і любить її в Христі (див. Еф. 1, 1-5). Тому кожна з них є отим “єдиним на землі створінням, яке Бог призначив для себе”. КОЖНА ВІД “ПОЧАТКУ” ДІСТАЄ В СПАДЩИНУ ГІДНІСТЬ ОСОБИ САМЕ ЯК ЖІНКА. Ісус з Назарету підтверджує цю гідність, нагадує про неї, відновлює її, наповнює змістом Євангелія і Відкуплення, задля якого був посланий на світ. Отож кожне із Христових слів або ставлень до жінки треба ввести у вимір Пасхального Таїнства. Таким чином усе досконало вияснюється.

ЖІНКА, СПІЙМАНА НА ПЕРЕЛЮБІ

14. Ісус входить у КОНКРЕТНУ ІСТОРИЧНУ СИТУАЦІЮ ЖІНКИ - СИТУАЦІЮ, ОБТЯЖЕНУ СПАДЩИНЮ ГРІХА. Ця спадщина, закорінена в самій жінці, виявляється, між іншим, у звичаї, що понижує жінку на користь чоловіка. З цієї точки зору подія з жінкою, “спійманою на перелюбстві” (див. Ів. 8, 3-22), здається особливо промовистою. На закінчення

Ісус говорить до неї самої: “Віднині не гріши”, але ПЕРЕД ТИМ ВИКЛИКАЄ УСВІДОМЛЕННЯ ГРІХА В ЧОЛОВІКІВ, які її звинувачують, щоб її каменувати; виявляючи при цьому свою глибоку здатність бачити по правді людську совість і вчинки. Здається, що Ісус говорить до обвинувачувачів: чи оця жінка не є, на-самперед, підтвердженням усіх важких негідних вчинків, вашої чоловічої несправедливості, ваших зловживань?

ЦЯ ПРАВДА СТОСУЄТЬСЯ ВСЬОГО ЛЮДСЬКОГО РОДУ. Подія, записана в Євангелії від Івана, може повторитись у незліченних анало-гічних ситуаціях кожної історичної епохи. Жінка залишена, самотня, із “своїм гріхом” виставлена на осуд громадської думки, коли, тим часом, за оцим “її” гріхом криється чоловік, як грішник, винний у “чужому грісі”, більше того, за нього співвідпо-відальний. Однак же його гріх не помічається, про нього не говориться, бо, здається, чоловік не несе відповідальності за “чужий гріх”! Іноді, забуваючи про свій гріх (може, також і вона іноді несе вину за гріх чоловіка, як “чужий гріх”) - платить, однак, вона сама і платить лише вона! Скільки-то разів вона залишається покинутою із дитиною, коли чоловік, батько дитини, не хоче прийняти відповідальності? А крім всіх тих “незамужніх матерів” у нашому суспільстві є ще й такі, що, і дуже часто під тиском різних обставин, а також і з боку винного чоловіка, “звільняються” від дитини перед народженням. “Звільняються”, але якою ціною? Сучасна громадська думка на різний лад намагається “скасувати” зло цього гріха, але людська СОВІСТЬ ЖІНКИ НЕ МОЖЕ ЗАБУТИ, що відібрала життя

власній дитині, бо не зуміє вона знищити готовності приймати життя, що вписана в її ЕТОС від “початку”.

Знаменною є поведінка Ісуса у події, записаній в ЄВАНГЕЛІЇ ВІД СВЯТОГО ЙОАНА (8, 3-11). У небагатьох випадках саме в такій мірі, як тут, виявляється Його сила - сила правди - супроти людської совісті. При цьому Ісус спокійний, зосереджений, задуманий. Чи й тут, як і в розмові з фарисеями (див. Мт. 19, 3-9), Його свідомість не спілкується з таїнством “початку”, коли-то людина була створена чоловіком і жінкою, а жінка була довірена чоловікові в своїй жіночій відмінності, а також із своїм потенціальним материнством? Також і чоловік був довірений Творцем жінці. **ВОНИ ВЗАЄМНО ДОВІРЕНІ** одне одному **ЯК ОСОБИ**, створені на образ і подобу самого Бога. У такій довірі є міра любові, подружньої любові: щоб ставати “безкорисливим даром” одне для одного, треба, щоб обоє почувались відповідальними за дар. Ця міра призначена для обох - чоловіка й жінки - від “початку”. Після первородного гріха в чоловікові й жінці діють протилежні сили з причини потрійної пожадливості, “збудника гріха”. Ті сили діють в людині з середини. Тому Ісус скаже в Нагірній Проповіді: “Кожний, хто дивиться на жінку з пожаданням, **ТОЙ УЖЕ ВЧИНИВ ПЕРЕЛЮБ У СВОЇМ СЕРЦІ**” (Мт. 5, 28). Ці слова, безпосередньо адресовані чоловікові, вказують на вагу його відпо-відальності за жінку, за її гідність, за її материнство, за її покликання. Але вони стосуються також і жінки. Христос чинив усе можливе, щоб у сфері тогочасних звичаїв і громадських стосунків жінки віднайшли в

Його навчання і в Його поведінці свою власну суб'єктивність і гідність. На основі тієї споконвічної "єдності двох" ЦЯ ГІДНІСТЬ БЕЗПО-СЕРЕДНЬО ЗАЛЕЖИТЬ ВІД САМОЇ ЖІНКИ ЯК відповідального за себе СУБ'ЄКТА Й ОДНОЧАСНО ДОРУЧАЄТЬСЯ ЧОЛОВІКОВІ, ЯК ОBOB'ЯЗОК. Тим самим Христос посилається на чоловічу відповідальність.

Судячи сьогодні про гідність і покликання жінки, необхідно посылатись на підхід, з яким зустрічаємось в Євангелії. Гідність жінки та її покликання, зрештою, як і чоловіка, знаходить своє споконвічне джерело в Божому Серці, а в сучасних умовах людського буття є тісно пов'язані з "єдністю двох". Тому кожний чоловік повинен подивитись у свою душу, чи та, яка доручена йому як сестра в цьому самому людському роді, як наречена не стає в його серці предметом перелюбу; чи та, яка на різний лад є співпідметом його буття у світі, не стала для нього предметом задоволення, предметом визискування.

ПОВІРНИЦІ ЄВАНГЕЛЬСЬКОГО ПОСЛАННЯ

15. Спосіб Христової поведінки, ЄВАНГЕЛІЄ ЙОГО ВЧИНКІВ І СЛІВ, є послідовним запереченням всього, що ображає гідність жінки. Саме тому жінки, які оточують Христа, відшукують себе в правді, яку Він "навчає" і яку "виконує", навіть якщо то правда про їхню власну "грішність". Вони відчують себе "ВИЗВОЛЕНИМИ" ТІЄЮ ПРАВ-ДОЮ, поверненими самим собі, почуваються улюбленими тією "споконвічною" любов'ю, яка знаходить свій безпосередній вияв у самому Христі. Під впливом Христа змінюється їхнє

суспільне становище. Усі чують, що Ісус розмовляє з жінками про такі справи, про які тоді з ними не говорилося. Найцікавішим прикладом цього є САМАРЯНКА при криниці в Сихарі. Ісус, Який знає, що вона грішниця, каже їй про це, РОЗМОВЛЯЄ З НЕЮ ПРО НАЙГЛИБШІ БОЖІ ТАЙНИ. Говорить їй про безмежний Божий дар любові, що є “джерелом такої води, яка струмує в життя вічне” (Ів. 4, 14). Говорить їй про Бога, що є Духом, і про справжнє поклоніння, яке Отець має одержати в душі та правді (див. Ів. 4, 24). Об’являє їй, нарешті, що Він - Месія, обіцяний Ізраїлю (див. Ів. 4, 26).

Ця подія безпрецедентна: оця ЖІНКА, і ще до того “жінка-грішниця”, стає Христовою “ученицею”: більше того, раз навчена, ЗВІЩАЄ ХРИСТА мешканцям Самарії, так що і вони приймають Його з вірою (див. Ів. 4, 39-42). Безпрецедентна подія, коли йдеться про загальноприйняте ставлення до жінок з боку тих, які навчали в Ізраїлі, натомість у поведінці Ісуса з Назарету таке ставлення стає чимось нормальним. Особливої згадки в першу чергу заслуговують сестри Лазаря: “Любив же Ісус Марту, і її сестру, і Лазаря” (див. Ів. 11, 5). Марія “слухала слова” Ісуса, коли приходив відвідати їх у їхнім домі. Він сам каже про її поведінку, що “вибрала кращу частку”, порівнюючи із домашніми клопотами Марти (див. Лк. 10, 38-42). При іншій нагоді - ПІСЛЯ СМЕРТІ ЛАЗАРЯ - і Марта стає співрозмовницею Христа, а розмова стосується найглибших правд об’явлення та віри: “Господи, якби Ти був тут, мій брат не вмер би!” - “Твій брат воскресне...” - “Знаю, що воскресне у день останнього суду”. А Ісус відповідає: “Я - воскресіння

і життя. Хто в мене вірує, той, навіть і вмерши, - житиме! Кожен, хто живе і в мене вірує, не вмере повіки. Віриш тому?" - "Так, Господи! Вірую, що Христос єси, Божий Син, який гряде у світ цей" (Ів. 11, 21-27). Після того визнання віри Ісус воскресив Лазаря. Розмова З МАРТОЮ Є ОДНІЄЮ ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ В ЄВАНГЕЛІЇ.

Христос розмовляє з жінками про Божі справи, й вони виявляють розуміння цих справ через відгук розуму та серця, через віру. Й Ісус у тій особливій "жіночій" вірі бачить визнання і подив, як у випадку з ханаанянською жінкою (див. Мт. 15, 28). Іноді цю живу віру, проникнену любов'ю, Він подає за приклад: НАВЧАЄ, БЕРУЧИ СПОНУКУ З ТІЄЇ ЖІНОЧОЇ ВІДПОВІДІ РОЗУМУ Й СЕРЦЯ. Чинить так, як у випадку з тією жінкою - "грішницею", поведінка якої в домі фарисея стає для Ісуса початковою точкою для пояснення правди про відпущення гріхів: "Прощаються її гріхи численні, бо багато полюбила. Тому ж мало прощається, хто мало любить" (Лк. 7, 47).

З нагоди іншого намащення Ісус бере під захист жінку та її поведінку серед учнів, а, зокрема, виступає проти Юди: "Чому ви докучаєте цій жінці? ВОНА ЗРОБИЛА ДОБРЕ ДІЛО ДЛЯ МЕНЕ... Виливши це миро на моє тіло, вона вчинила те на похорон мій. Істинно кажу вам: де тільки буде проповідуватись це Євангеліє по всьому світі, оповідатиметься і про те, що вона зробила, на спомин про неї" (Мт. 26, 6-13).

Дійсно, Євангеліє не тільки сповіщає про те, що вчинила згадана жінка у Витанії, в домі Симона прокаженого, але також підкреслює, що в хвилину оста-

точного випробування, що вирішувала долю всього Месіянського посланництва Ісуса з Назарету, до ПІДНІЖЖЯ ХРЕСТА ПРИЙШЛИ НАЙПЕРШИМИ ЖІНКИ. З Апостолів зберіг вірність лише Іван. Жінок, навпаки, було багато. Не тільки Христова Мати і “сестри Його Матері Марія Клеопова та Марія Магдалина” (Ів. 19, 25), але “було ж там багато жінок, які дивилися здалека; вони слідом ішли за Ісусом з Галилеї і Йому прислугували” (Мт. 27, 55). Як видно з цього найважчого випробування віри й вірності, жінки виявились міцнішими від Апостолів; у момент небезпеки ті, які “багато полюбили”, зуміли перебороти страх. Перед тим були ще ЖІНКИ НА ХРЕСНІЙ ДОРОЗІ, “які плакали за Ним та голосили” (Лк. 23, 27). А ще раніше була ЖІНКА ПИЛАТА, яка застерігала свого чоло-віка: “Нічого не роби Праведникові тому, бо я цієї ночі вві сні багато витерпіла за Нього” (Мт. 27, 19).

ПЕРШІ СВІДКИ ВОСКРЕСІННЯ

16. Від самого початку місії Христа жінки виявляють щодо Нього й щодо Його таїнственного служіння особливу ЧУТЛИВІСТЬ, ПРИТАМАННУ ЖІНОЦТВУ. Слід також сказати, що це знаходить особливе підтвердження у відношенні до Пасхального Таїнства - не тільки до моменту Розп'яття, але також на світанку Воскресіння. Жінки є першими ПРИ ГРОБІ.

Вони перші знаходять гріб порожнім. ПЕРШІ ЧУЮТЬ: “Нема Його тут... Він воскрес, як ото сам прорік” (Мт. 28, 6). ВОНИ ПЕРШІ “кинулися Йому в ноги” (Мт. 28, 9). Вони також першими були покликані

звістити цю правду Апостолам (див. Мт. 28, 1-10; Лк. 8-11). Євангеліє від Івана (див. також Мр. 16, 9) підкреслює при цьому **ОСОБЛИВУ РОЛЬ МАРІЇ МАГДАЛИНИ**. Вона перша зустрічає воскреслого Христа. Спочатку приймає Його за садівника, а впізнає Його лише тоді, коли Христос називає її по імені. “Мовить до неї Ісус: “Маріє!” А та обернулася та до Нього по-єврейському: “Раввуні!” (що у перекладі означає “Учителю”). А Ісус їй каже: “Не стримуй мене, не зійшов-бо я ще до Отця мого, але йди до моїх братів і повідай їм: іду я до Отця мого й Отця вашого, до Бога мого й Бога вашого”. І пішла Марія, щоб сповістити учням: “Бачила я Господа”, - та й розповіла, що Він їй повідав” (Ів. 20, 16-18). Тому її теж **НАЗВАНО “АПОСТОЛКОЮ АПОСТОЛІВ”** (38). Раніше, ніж Апостоли, Марія-Магдалина була свідком воскреслого Христа і з тієї причини **ПЕРШОЮ ДАЛА СВДЧЕННЯ ПРО НЬОГО У ПРИСУТНОСТІ АПОСТОЛІВ**. Ця подія теж свідчить про те, що Христос довірив Божі правди жінкам нарівні з чоловіками. Можна сказати, що таким чином здійснились слова Пророка: “А після цього я вишлю мій дух на всяке тіло, а ваші сини й **ВАШІ ДОЧКИ БУДУТЬ ПРОРОКУВАТИ**” (Йоїл. 3, 1). П’ятдесятого дня після Христового Воскресіння ті слова знайдуть ще раз підтвердження в Єрусалимській світлиці під час Зіслання Святого Духа Утішителя (див. Діян. 2, 17).

Все те, що досі було сказано щодо Христового ставлення до жінок, підтверджує і вияснює У **СВЯТОМУ ДУСІ** правду про **“РІВНІСТЬ”** **ОБОХ** - чоловіка й жінки. Треба говорити про основну **“рівноправність”**: якщо обоє, як жінка, так чоловік, створені на образ і

подобу Бога, то обоє вони у рівній мірі податливі на подання Божої правди й любові у Святому Дусі. Обоє також зазнають Його спасенних й освячуючих “відвідин”.

Факт існування чоловіком або жінкою не вносить тут жодного обмеження, так само, як зовсім не обмежує цієї спасенної й освячуючої дії Духу в людині факт бути “юдеєм чи греком, невільником чи вільним”, згідно зі словами Апостола, “бо всі ви одно у Христі Ісусі” (Гал. 3, 28). ОТА ЄДНІСТЬ НЕ НИЩИТЬ РІЗНОРОДНОСТІ. Святий Дух, що цю єдність довершує в надприродному порядку освячуючої ласки, однаковою мірою причиняється до того, що “пророкують сини ваші”, як і до того, що “пророкують дочки ваші”. “ПРОРОКУВАТИ” - означає проповідувати словом і життям “ВЕЛИКІ ДІЛА БОЖІ” (див. Діян. 2, 11), в чому збережена різноманітність й оригінальність кожної особи, як жінки, так і чоловіка. Євангельська “рівність”, “рівноправність” жінки й чоловіка відносно “великих Божих діл”, що так ясно виявляється в ділах і словах Ісуса з Назарету, становить очевидну основу гідності й покликання жінки в Церкві і у світі. Кожне ПОКЛИКАННЯ МАЄ ГЛИБОКО ОСОБИСТИЙ Й ПРОРОЧИЙ СЕНС. У так зрозумілому покликанні те, що притаманне тільки жінці, досягає нових вимірів - вимірів “великих Божих діл”, живим суб’єктом і незамінним свідком яких стає жінка.

VI МАТЕРИНСТВО - ДІВОЦТВО

ДВА ВИМІРИ ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ

17. Варто тепер скерувати наші роздуми на дівоцтво й материнство як два особливі виміри прояву жіночої особистості. У світлі Євангелія вони здобувають повноту значення й вартості в П.Д. Марії, яка, як Діва, стала Матір'ю Божого Сина. Оті ДВА ВИМІРИ ЖІНОЧОГО ПОКЛИКАННЯ зустрілись і поєднались у ній винятковим чином, так, що один не виключає другого, але чудово доповнює. Опис Благовіщення в Євангелії від Луки виразно вказує, що самій Діві з Назарету це здавалось неможливим. Коли Вона чує слова: "Ось Ти зачнеш у лоні, й вродиш Сина, й даси Йому ім'я Ісус", відразу запитує: "Як же воно станеться, коли я не знаю мужа?" (Лк. 1. 31, 34). У звичайному ході подій материнство є плодом взаємного "пізнання" чоловіка й жінки в подружньому з'єднанні. П.Д. Марія, вирішивши залишитись дівцею, ставить Благовіснику запитання й отримує пояснення: "ДУХ СВЯТИЙ ЗІЙДЕ НА ТЕБЕ"; Твоє материнство не буде наслідком подружнього "пізнання", але буде ділом Святого Духа, а "сила Всевишнього отінить" тайну зачаття й народження Сина.

Як Син Всевишнього, Він Тобі даний виключно від Бога, лише Богові відомим способом. Отож, П.Д. Марія зберегла своє дівоче "мужа не знаю" (див. Лк.

1, 34), й одночасно стала Матір'ю. ДІВОЦТВО Й МАТЕРИНСТВО У НІЙ СПІВІСНУЮТЬ: себе взаємно не виключають ані не обмежують. Більше того, особа Пречистої Богородиці ДОПОМАГАЄ всім людям, а, зокрема, усім жінкам з'ясувати, яким чином ці два виміри й два шляхи особистого покликання жінки себе взаємно пояснюють і доповнюють.

МАТЕРИНСТВО

18. А щоб взяти участь у цьому “з'ясуванні”, треба ЩЕ РАЗ ЗАГЛИБИТИСЬ В ПРАВДУ ПРО ЛЮДСЬКУ ОСОБУ, ЯКУ НАГАДУЄ Другий Ватиканський Собор: людина - як чоловік, так і жінка - єдине у світі створіння, яке Бог забажав для себе самого, - вона є особою, підметом, що вирішує свою долю. Разом з тим, людина “не може віднайти себе інакше, як через безкорисливий дар з себе самої” (39). Вже було сказано вище, що таке визначення особи відповідає основній біблійній правді про створення людини - чоловіка й жінки - на образ і подобу Божу. Це не є чисто теоретичне тлумачення чи абстрактне визначення, бо воно ВКАЗУЄ головним чином на СЕНС БУТИ ЛЮДИНОЮ, вирізняючи ЦІННІСТЬ ДАРУ З СЕБЕ, ДАРУ ОСОБИСТОГО. У цьому трактуванні особи бачимо також суть цього ЕТОСУ, який, нав'язуючи до правди Створення, буде повністю з'ясований у Книгах Одкровення, а, зокрема, у Євангеліях.

Ця правда про особу відкриває, крім того, ШЛЯХ ДО ПОВНОГО РОЗУМІННЯ МАТЕРИНСТВА ЖІНКИ. Материнство - це плід подружнього з'єднання чоловіка й жінки, отого біблійного “пізнання”, що відповідає “єдності двох одним тілом” (див. Бут. 2, 24). І,

таким чином, воно здійснює - з боку жінки - особливий "дар з себе самої" як прояв подружньої любові, завдяки якій подружня пара з'єднується між собою так стисло, що стає "одним тілом". Біблійне "пізнання" здійснюється в усій правді особи тільки тоді, коли взаємний дар з самої себе не підлягає викривленню через прагнення чоловіка стати "паном" своєї дружини ("він буде панувати над тобою"), ані через замкнення жінки у власних інстинктах ("тягти буде тебе до твого чоловіка") (Бут. 3, 16).

ВЗАЄМНИЙ ДАР ОСОБИ В ПОДРУЖЖІ ВІДКРИВАЄТЬСЯ ДО ДАРУ нового життя, **НОВОЇ ЛЮДИНИ**, яка також є особою на подоби своїх батьків. Від самого початку материнство містить в собі особливу відкритість до нової особи, власне це є "часткою" жінки. У такій відкритості, в зачатті й народженні дитини, жінка "віднаходить себе через безкорисливий дар з себе самої". Дар внутрішньої готовності прийняти й привести на світ дитину зв'язаний із подружнім з'єднанням, яке, як сказано, повинно стати особливим моментом взаємного об-дарування себе з боку жінки й чоловіка. Зачаття й народження нової людини, згідно з Біблією, супроводиться наступними словами жінки-матері: "Я ПРИДБАЛА ЛЮДИНУ з Господньої ласки" (Бут. 4, 1). Вигук Єви, "матері всіх живих", повторюється кожного разу, коли на світ приходить нова людина, і висловлює радість та усвідомлення участі жінки у великій таємниці споконвічного родження. Подружня пара бере участь у творчій Божій силі!

Материнство жінки в період між зачаттям й народженням дитини є біофізіологічним та психо-логічним процесом, що тепер пізнаний краще, ніж у минулому, і надалі є предметом численних вив-чень. Наукові досліді повністю підтверджують факт, що сама фізична конституція жінки та її організм вміщують у собі природну схильність до материн-ства й зачаття, вагітності й народження дитини як наслідку подружнього з'єднання з чоловіком. Це, одночасно, відповідає психофізичній структурі жінки. Все, що на цю тему говорять різні галузі науки, важливе й корисне, якщо не обмежується виключно біофізичним поясненням жінки й материнства. Такий "СКОРочений" образ йшов би в парі із матеріалістичним поняттям людини й світу. У такому випадку ми втратили б те, що справді суттєве: материнство, як факт і ЛЮДСьКА подія, повністю пояснюється на основі правди про людину. Материнство ПОВ'язане з особистою СТРУКТУРОЮ ЖІНОЧОСТІ й з особистим виміром ДАРУ: "Я придбала людину з Господньої ласки" (Бут. 4, 1). Батьки обдаровані дитиною через Твор-ця. З боку жінки цей факт є пов'язаний особливим чином з "безкорисливим даром себе". Слова П.Д. Марії під час Благовіщення: "Нехай зо мною ста-неться по твоєму слову!" - означають жіночу готов-ність до такого дару з себе самої й до прийняття нового життя.

У материнстві жінки, поєднаній з батьківством чоловіка, віддзеркалюється споконвічна таємниця народження, що є в самому Бозі, - у Бозі єдиному і Триєдиному (див. Єф. 3, 14-15). Оце людське народження спільне чоловікові й жінці. І якщо жінка, керо-

вана любов'ю до свого чоловіка, скаже: "Я дала тобі дитину", - її слова означають заразом: "Це наша дитина". Однак, хоч обоє разом є батьками своєї дитини, та МАТЕРИНСТВО ЖІНКИ СТАНОВИТЬ ОСОБЛИВУ "ЧАСТКУ" ЦЬОГО СПІЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА, його більш зобов'язуючий вимір. Батьківство - хоч належить до обох - здійснюється набагато більше в жінці, зокрема в період перед народженням. Жінка безпосередньо "платить" за це спільне народження, що дослівно поглинає енергію її тіла й душі. Треба, отже, щоб ЧОЛОВІК повністю усвідомлював, що в цьому спільному народженні він має ОСОБЛИВИЙ БОРГ ПЕРЕД ЖІНКОЮ. Жодна програма "рівно-правності" жінок і чоловіків не є переконливою, якщо не мається на увазі цього в цілком принциповий спосіб.

Материнство вміщує в собі особливе спілкування з таємницею життя, що дозріває в лоні жінки: мати захоплюється цією таємницею, з особливою інтуїцією "розуміє" те, що в ній діється. У світлі "початку" мати приймає і любить дитя, яке носить в лоні, як особу. Цей єдиний спосіб спілкування з новою людиною, що формується, створює, в свою чергу, таке відношення й до людини - не тільки до власної дитини, але до людини взагалі, - що глибоко характеризує всю особистість жінки. Загальноприйнято, що ЖІНКА БІЛЬШЕ від чоловіка ЗДАТНА приділяти увагу КОНКРЕТНІЙ ЛЮДИНІ та що материнство цю здатність ще більше розвиває. Чоловік, незважаючи на свою участь у батьківстві, завжди перебуває "назовні" процесу вагітності й народження дитини і мусять під кожним оглядом ВЧИТИСЬ ВІД МАТЕРІ СВОГО ВЛАСНОГО "БАТЬКІВСТВА". Можна сказати, що

до нормального людського розвитку належить бути батьками, навіть коли йдеться про етапи, що наступають після народження дитини, зокрема в першому періоді. Загальне розуміння виховання дитини повинно б вміщувати в собі подвійний вклад обох батьків: материнський і батьківський. Однак, материнський вклад є вирішальним у побудові основ нової людської особистості.

МАТЕРИНСТВО СТОСОВНО ДО СОЮЗУ

19. Пригадаємо БІБЛІЙНИЙ ПРИКЛАД (ПАРАДИГМА) “ЖІНКИ”, взятий із Протоєвангелія. “Жінка” як мати й перша вихователька людини (виховання є духовним виміром батьківства), має особливу першість щодо чоловіка. Якщо її материнство (насамперед у біофізичному значенні) залежить від чоловіка, то воно відбиває основний “знак” на всьому процесі вирощування, як людей, нових синів і дочок людського роду. Материнство жінки в БІОФІЗИЧНОМУ СЕНСІ виявляє очевидну пасивність: адже процес формування нового життя “стається” в ній, в її організмі, за посередництвом величезної співпраці чоловіка. Одночасно ж В ОСОБОВО-ЕТИЧНОМУ СЕНСІ материнство передбачає дуже важливу творчість жінки, від якої головним чином залежить людська природа нової людини. Також з цієї точки зору материнство жінки означає особливе покликання й особливий виклик чоловікові та його батьківству.

Біблійний приклад (парадигма) “жінки” знаходить свій кульмінаційний вияв у МАТЕРИНСТВІ БОГОРОДИЦІ. Слова Протоєвангелія “Я покладу ворожнечу

між тобою і жінкою” знаходять тут нове підтвердження. Ось Бог у Ній, у її материнському “нехай станеться” (“зо мною”) дає ПОЧАТОК НОВОМУ СОЮЗОВІ З ЛЮДСЬКИМ РОДОМ. А цей Союз є споконвічний й остаточний в Христі, в Його Тілі й Крові, в Його Хресті й Воскресінні. І тому, що цей Союз мусить збутися “в Тілі й Крові”, його початок є в Матері. “Син Всевишнього” тільки завдяки їй та її дівочому й материнському “Нехай станеться”, може сказати до Отця: “Приготував єси тіло мені. Ось іду, щоб чинити твою волю, Боже” (див. Єв. 10, 5, 7).

Материнство жінки було введене в порядок Союзу, який Бог уклав з людиною в Ісусі Христі. І відтоді кожного разу, скільки разів МАТЕРИНСТВО ЖІНКИ ПОВТОРЮЄТЬСЯ в людській історії на землі, залишається воно вже назавжди у стосунку ДО СОЮЗУ, що його Бог встановив з людським родом за посередництвом материнства Богородиці.

Чи ця дійсність не є вказана у відповіді Ісуса на вигук тієї жінки з-поміж народу, яка благословить Його через материнство Його Матері: “Щасливе лоно, що Тебе носило, і груди, що Тебе кормили”? Ісус на те відповів: “Справді ж, блаженні ті, що слухають Боже слово і його зберігають” (Лк. 11, 27-28). Ісус підтверджує значення материнства щодо тіла; однак разом з тим вказує на ще глибше його значення, що пов’язується з порядком духу: є воно знаком Союзу з Богом, який “є духом” (Ів. 4, 24). Таким є, головним чином, материнство Богородиці. Також МАТЕРИНСТВО кожної жінки, прийняте в світлі Євангелія, не є тільки “з тіла й крові”: в ньому втілюється глибоке “ВСЛУХУВАННЯ В СЛОВО БОГА ЖИВОГО й го-

товність “зберігання” його Слова, що є “Словом життя вічного” (див. Ів. 6, 68). Бо власне народжені із земних матерів сини й дочки людського роду приймають від Божого Сина силу, щоб стати “дітьми Божими” (Ів. 1, 12). Вимір Нового Союзу в Христовій Крові пронизує людське родження, вчиняючи його дійсністю і завданням “нових сотворінь” (2 Кор. 5, 17). Материнство жінки, з погляду історії буття кожної людини, є першим порогом, подолання якого зумовлює також “виявлення синів Божих” (див. Рим. 8, 19).

“ЖУРБА ЖІНЦІ, КОЛИ ВОНА НАРОДЖУЄ, бо година її вибила; а вродить дитятко, - З РАДОЩІВ, що людина на світ народилася, ВЖЕ Й ПАМ'ЯТІ ПРО БОЛІ НЕМА!” (Ів. 16, 21). Христові слова стосуються насамперед “болів родження”, які становлять частину спадщини первородного гріха. Одночасно ж вказують на ЗВ'ЯЗОК МАТЕРИНСТВА ЖІНКИ З ПАСХАЛЬНИМ ТАЇНСТВОМ. Бо в цьому таїнстві міститься також страждання Матері під Хрестом, Матері, яка через віру бере участь у вражаючому таїнстві “самовищення” власного Сина. “Це, можливо, найглибша в людській історії “кеноза” віри” (40).

Думаючи про ту Матір, якій “меч прошиє душу” (див. Лк. 2, 35), бачиш УСІХ ЗНЕДОЛЕНИХ ЖІНОК У СВІТІ, що страждають чи то фізично, чи морально. Причина страждання полягає у властивій жінці вразливості, хоч часто вона витриваліша під час страждання від чоловіка. Важко назвати всі ці страждання на ймення: можна згадати про материнську журбу про дітей, зокрема, коли захворіють або зійдуть на злі дороги; смерть найближчих осіб; самотність ма-

терів, забутих дорослими дітьми, або вдів; страждання жінок, що самотньо ведуть боротьбу за існування; жінок скривджених або використаних. Є, на-решті, також страждання совісті з причини гріха, який вразив людську гідність жінки або матері; рани сумління, що легко не гояться. І з тими стражданнями треба стати під Христовий Хрест.

Жінка, яка родить, зазнає болю, але тут же переживає і радість - "БО ЛЮДИНА НА СВІТ НАРОДИЛАСЯ". І ця радість пов'язана з Пасхальним ТАЇНСТВОМ, тобто це та радість, що буде сповіщена апостолом У ДЕНЬ ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВОГО: "Оце й ви нині в журбі" (ці слова були промовлені перед Розп'яттям); "Але я вас знову побачу, і зрадіє ваше серце, і ніхто ваших радощів від вас не відбере" (Ів. 16, 22-23).

ДІВОЦТВО ДЛЯ ЦАРСТВА

20. У навчанні Христа МАТЕРИНСТВО ПОВ'ЯЗАНЕ З ДІВОЦТВОМ, але воно є також ВІДРІЗНЕНЕ від нього. З цієї точки зору залишається основою думка, висловлена Ісусом у розмові про нерозривність подружжя. Вислухавши відповідь, яку Ісус дав фарисеям, учні сказали до Христа: "Коли така справа чоловіка з жінкою, то ліпше не женитись" (Мт. 19, 10). Незалежно від того, яке значення мало тоді оце "то ліпше ні" у думках учнів, ХРИСТОС звертається до їхньої помилкової думки, щоб повчати їх ПРО ВАРТІСТЬ НЕОДРУЖЕНОСТІ: Він відрізняє неодруженість, що є наслідком природних хиб, навіть якщо вони спричинені людиною, від "НЕОДРУЖЕНОСТІ ЗАДЛЯ НЕБЕСНОГО ЦАРСТВА". Христос каже: "Бу-

вають і скопці, що самі себе оскопили задля Небесного Царства” (див. Мт. 19, 12). Йдеться, отже, про добровільне неодруження, вибране задля Царства Небесного, тобто задля есхатологічного покликання людини до з’єднання з Богом. Потім Він додав: “Хто може збагнути, нехай збагне”, а ці слова є повторенням того, про що Він говорив на початку своєї проповіді про неодруженість (Мт. 19, 11). Так, отже, **НЕОДРУЖЕНІСТЬ ЗАДЛЯ НЕБЕСНОГО ЦАРСТВА** - це наслідок не тільки добровільного **ВИБОРУ** з боку людини, але її особлива **ЛАСКА** від Бога, який кличе дану особу жити в дівоцтві. Оскільки це є особливим знаком Божого Царства, що має прийти, то служить також для того, щоб під час земного життя присвячувати всю енергію душі й тіла виключно для есхато-логічного царства.

Ісусові слова є відповіддю на запитання учнів. Вони безпосередньо звернені до тих, хто запитував, в даному випадку це були чоловіки. Проте відповідь Христа сама в собі має **ЗНАЧЕННЯ ЯК ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ, ТАК І ДЛЯ ЖІНОК**. У цьому контексті вона вказує на євангельський ідеал дівоцтва, на ідеал, який становить виразну “новину” стосовно традиції Старого Завіту. Ця традиція якоюсь мірою була пов’язана з очікуванням Ізраїля, а, зокрема, ізраїльської жінки, на прихід Месії, який мав бути “Потомком Діви”. Бо ідеал неодруженості й дівоцтва задля кращого з’єднання з Богом не був цілком чужим у певному єврейському середовищі, зокрема, в час, що безпосередньо випереджував прихід Ісуса. Однак же, неодруженість задля Царства або дівоцтво є незаперечною новиною, яка пов’язується із Втіленням Бога.

Від хвилини приходу Христа очікування Божого люду повинно відбуватись в напрямі есхатологічного Царства, яке приходить і в яке Він сам має ввести "Новий Ізраїль". Бо для такого повороту й переміни цінностей необхідне нове усвідомлення віри. Христос підкреслює це двічі: "Хто може збагнути, нехай збагне". А це розуміють тільки "ті, кому дано" (Мт. 19, 11). П.Д. Марія є першою особою, в якій проявляється ця НОВА СВІДОМІСТЬ, якщо Вона питає ангела: "Як же воно станеться, коли я не знаю мужа?" (Лк. 1, 34). Навіть якщо є "заручена чоловікові на ім'я Йосиф" (див. Лк. 1, 27), то, однак, залишається вірною приреченню дівоцтва, а материнство, що в Ній здійснюється, походить виключно з "сили Всевишнього" і є плодом зіслання Святого Духа на Неї (див. Лк. 1, 35). Оце Боже Материнство, отже, було зовсім непередбаченою відповіддю на людське очікування ізраїльської жінки: воно приходить до П. Д. Марії як дар від самого Бога. Цей дар став початком і прототипом нового очікування всіх людей в міру споконвічного Союзу, в міру нової й остаточної Божої обітниці: ЕСХАТОЛОГІЧНИМ ЗНАКОМ НАДІЇ.

На основі Євангелія розгорнулось і поглибилось значення дівоцтва як покликання і для жінки, в якому знаходить підтвердження її гідність на подібність до Діви з Назарету. Євангеліє представляє ІДЕАЛ ПОСВЯЧЕННЯ ОСОБИ, що означає цілковиту відданість Богові на основі євангельських рад, зокрема, чистоти, убозтва й послуху. Їхнім найдосконалішим втіленням є сам Ісус Христос. Хто бажає йти за Ним, вибирає життя згідно з тими радами. Вони відрізняються від заповідей та вказують християнинові шлях до єван-

гельського радикалізму. Вже від самих початків християнства чоловіки і жінки ступають на цей шлях, бо християнський ідеал скерований на людину без жодних статевих різниць.

У цьому ширшому контексті треба розглядати ДІВОЦТВО як ШЛЯХ ДЛЯ ЖІНКИ - шлях, відмінний від подружнього, в якому вона проявляє свою жіночу особливість. Щоб зрозуміти цей шлях, треба ще раз послатись на основну ідею християнської антропології. У добровільно вибраному дівочтві жінка підтверджує себе як особу, тобто як створіння, яке Творець від початку бажав для себе самого (41), і, водночас, здійснює особисту цінність своєї жіночості, стаючи "безкорисливим даром" для Бога, який об'явив себе в Христі, даром для Христа-Відкупителя людини й Нареченого душ: даром "нареченим". НЕ МОЖНА ПРАВИЛЬНО ЗРОЗУМІТИ ДІВОЦТВА, посвячення жінки в дівочтві, НЕ ПОСИЛАЮЧИСЬ НА ПОДРУЖНЮ ЛЮБОВ, бо в такій любові людина-особа стає даром для другого (42). Зрештою, в аналогічний спосіб належить розуміти посвячення чоловіка в священницькому целібаті або також у чернечому стані.

Вроджена подружня схильність жіночої особистості знаходить відповідь в дівочтві. Жінка, від "початку" покликана бути любленою і любити, у покликанні до дівочтва ЗНАХОДИТЬ, насамперед, ХРИСТА як Відкупителя, Який "до кінця полюбив" через цілковитий дар з себе, І ВОНА ВІДПОВІДАЄ НА ЦЕЙ ДАР "БЕЗКОРИСЛИВИМ ДАРОМ" усього свого життя. Отож віддає себе Божественному Нареченому, і ця її особиста відданість прямує до з'єднання, що

має чисто духовний характер: за посередництвом дії Святого Духу стає “одним духом” з Христом-Нареченим (див. I Кор. 6, 17).

Ось євангельський ідеал дівоцтва, в якому особливим чином здійснюється одночасно гідність і покликання жінки. У так зрозумілому дівоцтві проявляється так званий ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ РАДИКАЛІЗМ: усе залишити та йти за Христом (Мт. 19, 27). Це не можна порівнювати із звичайним дівоцтвом або неодруженістю, бо дівоцтво не обмежується тільки до “ні”, але включає глибоке “так” в подружньому порядку: віддання себе з любові в цілковитий і неподільний спосіб.

МАТЕРИНСТВО ЗА ДУХОМ

21. Дівоцтво в Євангельському значенні означає **ВІДМОВУ ВІД ПОДРУЖЖЯ, А ТАКОЖ ВІД ФІЗИЧНОГО МАТЕРИНСТВА**. Однак відмова від цього роду материнства, що для жіночого серця може означати велику жертву, веде до відчуття іншого роду материнства: материнства “за духом” (див. Рм. 8, 4). Бо, дійсно, дівоцтво не позбавляє жінку її привілеїв. Духовне материнство набирає різних форм. У житті посвячених жінок, які, наприклад, живуть згідно з харизмою та правилами різних згуртувань апостольського характеру, материнство може проявлятися як турбота про людей, зокрема тих, що найбільше потребують уваги: хворих, інвалідів, покинутих, сиріт, похилих віком, дітей, молоді, ув’язнених і, взагалі, знедолених. **ПОСВЯЧЕНА ЖІНКА ЗНАХОДИТЬ ТАКИМ ЧИНОМ НАРЕЧЕНОГО, відмінного й єдиного, в усіх і**

в кожному, згідно із Його власними словами: “Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших - ви мені зробили” (Мт. 25, 40). Подружня любов вміщає в собі особливу готовність переносити її на всіх, що знаходяться в колі її дії. У подружжі ця готовність, хоч і відкрита для всіх, проявляється зокрема в любові, яку батьки дають дітям. У дівочтві ця готовність відкривається **ДЛЯ ВСІХ ЛЮДЕЙ, ОХОПЛЕНИХ ЛЮБОВ'Ю ХРИСТА-НАРЕЧЕНОГО.**

Стосовно Христа, що є Відкупителем усіх і кожного, подружня любов, материнський потенціал якої прихований у серці жінки - невинної нареченої, також готова відкритись для всіх і кожного. Це знаходить підтвердження у чернечих згуртуваннях апостольського життя та відмінне підтвердження в контемплативному або затворницькому житті. Крім цього, існують ще інші форми покликання до дівочтва задля Церкви, як, наприклад, світські інститути або спільноти посвячених осіб, що розвиваються серед рухів, груп і товариств. В усіх формах знаходить різноманітне підтвердження **ТА САМА ПРАВДА ЩОДО ДУХОВНОГО МАТЕРИНСТВА.** Однак же не йдеться тільки про спільні форми, але також про форми поза спільнотами. Таким чином, дівочтво як жіноче покликання є завжди покликанням особи, конкретної й неповторної особи. Отож глибоко особистим є також духовне материнство, що проявляється в цьому покликанні.

На тій основі здійснюється також своєрідне **НАБЛИЖЕННЯ МІЖ ДІВОЦТВОМ ЖІНКИ неodrуженої і МАТЕРИНСТВОМ одруженої жінки.** Таке наближення йде не тільки від материнства до дівочтва, як це

було вище підкреслено, воно йде також в напрямі подружжя як тієї форми жіночого покликання, в якому вона стає матір'ю дітей, зроджених з її лона. Вихідною точкою цього другого порівняння є ЗНАЧЕННЯ ШЛЮБУ. Бо справді жінка стає “одруженою” чи то за посередництвом тайни подружжя, чи то за посередництвом духовного шлюбу з Христом. В ОДНОМУ Й ДРУГОМУ ВИПАДКУ ШЛЮБ означає “безкорисливий дар особи” дружини чоловікові. Таким чином - можна сказати - подружній профіль духовним способом знаходиться у дівочтві. А коли йдеться про фізичне материнство, чи не повинно воно також бути духовним материнством, щоб відповідати всебічній правді про людину, яка є тілесно-духовною єдністю? Отже, існує багато причин, щоб в цих двох різних шляхах - двох відмінних життєвих покликаннях жінки - помітити глибоке доповнення, ба, навіть глибоку єдність всередині особистого існування особи.

**“О МОЇ ДІТОНЬКИ,
ЯКИХ Я ЗНОВУ НАРОДЖУЮ
В МУКАХ”**

22. Євангеліє відкриває й дозволяє зрозуміти якраз ЦЕЙ СПОСІБ БУТТЯ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИ. Євангеліє допомагає кожній жінці й кожному чоловікові жити згідно з ним і, таким чином, здійснитись. Бо дійсно, існує повна рівність супроти дарів Святого Духа, супроти “величних діл Божих” (Діян. 2, 11). Але якраз щодо “величних діл Божих” апостол-чоловік відчуває потребу посилатись на те, що є суттєво

жіноче, щоб висловити правду про власне апостольське служіння. Саме так поводить ся Павло з Тарсу, коли звертається ДО ГАЛАТІВ із словами: “О мої ДІТОНЬКИ, ЯКИХ Я ЗНОВУ НАРОДЖУЮ В МУКАХ” (Гал. 4, 19). У першому ЛИСТІ ДО КОРІНТЯН (7, 38) Апостол сповіщає про вищість неодруженості над одруженням, що є постійною наукою Церкви в душі слів Христових, записаних в ЄВАНГЕЛІЇ ВІД МАТЕЯ (19, 10-12), без жодного применшення важливості тілесного й духовного материнства. Щоб з’ясувати основне завдання Церкви, він не знаходить кращого вислову від покликання стати матір’ю.

Віддзеркалення тієї самої аналогії і тієї самої правди знаходимо в догматичній Конституції про Церкву. П. Д. МАРІЯ - “ВЗІР ЦЕРКВИ” (43), “В таїнстві-бо Церкви, що і сама слушно називається матір’ю і дівою... Пресвята Діва Марія її випередила, даючи визначний та неповторний приклад і діви, і матері (...) А породила на землі Сина, що Його Бог поставив первородним між багатьма братами (див. Рм. 8, 29), тобто між вірними, до зродження та виховання яких Вона причиняється своєю материнською любов’ю” (44).

“А Церква, роздумуючи про її таємничу святість та наслідуючи любов, вірно виконуючи волю Отця, через слово Боже прийняту з вірою, І САМА СТАЄ МАТІР’Ю: бо через хрещення та проповідь народжує до життя вічного й нового дітей, початих із Святого Духа та зроджених з Бога” (45). Йдеться тут про материнство “згідно з Духом” стосовно синів і дочок людського роду. Як сказано, таке духовне материн-

ство стає участю жінки і у дівоцтві, І ЦЕРКВА “ТАКОЖ Є ДІВОЮ, бо повністю та чисто зберігає вірність, приречену Женихові” (46), що в П. Д. Марії знайшло найдосконаліше завершення. Отож, Церква, “наслідуючи Матір Господа свого, силою Святого Духа, дівственно зберігає повну віру, сильну надію та щирю любов” (47).

Собор підтвердив, що розуміння таїнства Церкви, її дійсності, її суттєвої живучості неможливе без посилення на Богородицю. Разом з тим знаходимо тут ПОСИЛАННЯ на біблійний ПРИКЛАД “ЖІНКИ”, що виразно зарисовується вже в описі “початку” (див. Бут. 3, 15), визначаючи шлях від Створення через гріх аж до Відкуплення. Таким чином, підтверджується союз між тим, що людське, і тим, що становить спасенний Божий задум у людській історії. Біблія нас переконує в тому, що не може існувати відповідного тлумачення того, що “людське”, без достатнього посилення на те, що “жіноче”. Так само і в спасенному Божому задумі: якщо бажаємо зрозуміти його стосовно всієї людської історії, то з точки зору нашої віри не можемо залишити поза увагою таїнства “жінки”: діви-матері-нареченої.

VII

ЦЕРКВА - НАРЕЧЕНА ХРИСТА

“ВЕЛИКА ТАЙНА”

23. З цієї точки зору, ключове значення мають слова з ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН: “Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, щоб її освятити, очистивши купіллю води зі словом, щоб появити собі Церкву славному, без плями чи зморшки або чогось подібного, щоб була свята й непорочна. Так і чоловіки повинні любити своїх жінок, як свої тіла; бо хто любить свою жінку, себе самого любить. Ніхто ж ніколи не ненавидів свого тіла, навпаки, він його годує і піклується ним, як і Христос Церквою, бо ми - члени тіла Його. Тим-то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони будуть одне тіло. ЦЕ ВЕЛИКА ТАЙНА, А Я ГОВОРЮ ПРО ХРИСТА І ЦЕРКВУ!” (5, 25-32).

У цьому листі автор висловлює правду про Церкву як наречену Христа, одночасно вказуючи, як ця правда ЗАКОРИНЕНА В БІБЛІЙНІЙ ДІЙСНОСТІ СТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ. Створені на образ і подобу Божу як “єдність двох”, обоє були покликані до любові, що має подружній характер. Можна також сказати, що згідно з описом створення в КНИЗІ БУТТЯ (2, 18-25), це основне покликання появляється разом із створенням жінки й вписане

Творцем в установлення подружжя, що, згідно з КНИГОЮ БУТТЯ (2, 24), від початку має характер єдності осіб (*communito personarum*). Цей сам опис “початку” (див. Бут. 1, 27 і Бут. 2, 24) вказує, що весь “Етос” обопільних взаємин між чоловіком і жінкою повинен відповідати особистій правді їхнього існування.

Усе це вже було розглянене вище. Зміст ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН ще раз підтверджує вищезгадану правду й водночас порівнює подружній характер любові між чоловіком та жінкою з Тайною Христа й Церкви. ХРИСТОС Є НАРЕЧЕНИМ ЦЕРКВИ, ЦЕРКВА Є НАРЕЧЕНОЮ ХРИСТА. Це порівняння не є без прецедентів: воно переносить до Нового Завіту те, що вже містилось у СТАРОМУ ЗАВІТІ, зокрема, в пророків Осії, Єремії, Езекиїла, Ісаї (48). Вказані тексти заслуговують на окремий аналіз. Наведемо бодай один текст. Ось як Бог говорив до свого вибраного народу через пророка: “Не бійся, бо стида не зазнаєш! Не соромся, бо червоніти більш не будеш. Бо ти забудеш стид твого юнацтва, зневаги твого вдовицтва більш не згадаєш. БО ТВІЙ МУЖ - ТВІЙ ТВОРЕЦЬ, Господь сил - його ім'я. ТВІЙ ВИКУПИТЕЛЬ - СВЯТИЙ ІЗРАЇЛЯ, що зветься Богом усієї землі... Чи ж можна жінку молодощів відіслати? - каже Бог твій. Я на короткий час тебе покинув, але з великим співчуттям тебе приймаю. У палкім гніві я на хвилину сховав був обличчя моє від тебе, але в моїй любові вічній мені тебе жаль, - каже Господь, твій Викупитель... Гори зрушаться й горби похитнуться, моя ж любов від тебе не відступить, мій союз миру не похитнеться” (Іс. 54, 4-8, 16).

Якщо людина - чоловік і жінка - була створена на образ і подобу Божу, Бог може говорити про себе вустами пророка, користуючись суттєво людсь-кою мовою: у цитованому тексті Ісайї "ЛЮДСЬКИМ" є вислів Божої любові, але сама ж ЛЮБОВ Є БОЖЕСТВЕННА. Як Божа любов вона має власне "по-Божому" подружній характер, навіть якщо висловлена за допомогою аналогії любові чоловіка до жінки. Цією дружиною є Ізраїль, як народ, вибраний Богом, а цей вибір має своє джерело виключно у безкорисливій Божій любові. Саме такою любов'ю пояснюється Союз, часто представлений як подружній, що Бог завжди наново укладає із своїм вибраним народом. З боку Бога він є тривалим "зобов'язанням": він залишається вірним своїй подружній любові, навіть якщо ця дружина неодноразово показала себе невірною.

Оцей образ подружньої ЛЮБОВІ разом із постаттю Божественного Нареченого - дуже виразний образ у пророчих текстах - знаходить підтвердження й завершення у ЛИСТІ ДО ЕФЕСЯН (5, 23-32). Іван Хреститель вітає Христа як молодого (див. Ів. 3, 27-29), більше того, сам Христос застосовує до себе це порівняння, взяте від пророків (див. Мр. 2, 19-20). Апостол Павло, який носить у собі всю спадщину Старого Завіту, пише до Корінтян: "Я за вас ревную Божими ревностями, бо я вас заручив одному лиш чоловікові, появив вас чистою дівою Христові" (II Кор. 11, 2). Однак повніший вислів тієї правди про любов Христа-Відкупителя, згідно з аналогією любові в подружжі, міститься у ЛИСТІ ДО ЕФЕСЯН: "ХРИСТОС ПОЛЮБИВ ЦЕРКВУ Й ВИДАВ СЕБЕ ЗА НЕЇ" (5, 25),

і в тому знаходить повне підтвердження факт, що Церква є нареченою Христа: “Твій Викупитель - Святий Ізраїля” (Іс. 54, 5). У Павловому тексті аналогія із подружніми взаєминами йде одночасно у двох напрямках, що разом становлять сукупність “великої тайни” (SACRAMENTUM MAGNUM). Подружній союз чоловіка й жінки “вияснює” подружній характер з’єднання Христа з Церквою; і це з’єднання, як “велика тайна”, у свою чергу вирішує святість подружжя, що є святим союзом подружньої пари, чоловіка й жінки. Читаючи цей текст, багатий і складний, що у цілості Є ВЕЛИКОЮ АНАЛОГІЄЮ, ми повинні ВІДРІЗНЯТИ те, що у ньому пояснює людську дійсність міжособових взаємин, від того, що символічною мовою пояснює “велику тайну” Божу.

ЄВАНГЕЛЬСЬКА “НОВИНА”

24. Текст скерований до подружньої пари як до конкретної жінки і чоловіка та пригадує їм “етос” подружньої любові від “початку”. Правді того признання відповідає заклик: “Ви, чоловіки, любіть жінок ваших”, любіть їх з причини цього особливого й єдиного з’єднання, за посередництвом якого чоловік і жінка стають у подружжі “одним тілом” (Бут. 2, 24; Еф. 5, 31). У тій любові вміщене основне ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЖІНКИ як особи, підтвердження, завдяки якому жіноча особистість може повністю розвиватись і збагачуватись. Саме так поводить ся Христос як Наречений Церкви, бажаючи, щоб Вона була “славна, без плями чи зморшки” (Еф. 5, 27). Можна сказати, що тут в усій повноті з’ясоване те, що становить “стиль” Христа у ставленні до жінки. Чоловік повинен запо-

зичити собі елементи цього стилю у ставленні до своєї жінки, й аналогічно чоловік повинен саме так поводитись стосовно жінки у кожній ситуації. Таким чином чоловік і жінка здійснюють “безкорисливий дар з себе”!

Автор ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН не бачить жодної суперечності між так сформульованим закликом і заявою, що “Жінки нехай коряться своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік-голова жінки” (5, 22-23). Автор знає, що цей уклад, так глибоко вкорінений у тодішніх звичаях й релігійній традиції, мусить бути зрозумілим і здійсненим на новий лад: “КОРІТЬСЯ ОДИН ОДНОМУ У ХРИСТОВІМ ОСТРАСІ” (див. Еф. 5, 21); тим більше, що чоловік названий “головою” жінки, ЯК Христос є Головою Церкви, і є нею, щоб видати “себе за Неї” (Еф. 5, 25) і навіть дати своє життя. Але у цей час, коли у відношенні Христос-Церква підкорення є тільки з боку Церкви, у взаєминах чоловік-жінка “підкорення” не є однобічне, а взаємне. Це, власне, стосовно “давнього” є виразно “новим”: Євангельською новиною. Знаходимо різні тексти, в яких апостольські писання розповідають про цю новину, хоч одночасно у них відчувається також те, що “давнє”, те, що вкорінене у релігійній традиції Ізраїля, у його способі розуміння та пояснення святих текстів, як ось, наприклад, другий розділ КНИГИ БУТТЯ (49).

Апостольські Листи скеровані до людей, що живуть у середовищі того самого способу мислення й поведінки. Христова новина є фактом: вона вміщує однозначний зміст євангельського послання і є пло-

дом Відкуплення. Однак усвідомлення того, що у подружжі є взаємне “підкорення подружньої пари у Христовому острасі”, а не тільки “підкорення” жінки чоловікові, мусить поступово прокладати собі шлях у свідомості, у поведінці, у звичаях. Відтоді цей заклик, який люди повинні завжди наново приймати, не перестає спонукати наступні покоління. Апостол писав не тільки: “В Ісусі Христі ... немає ні чоловіка, ані жінки”, - але також: “Нема більш невольника, ні вільного”. І все ж скільки поколінь треба було, щоб ця засада здійснилась в людській історії через скасування невольничого ладу! А що ж сказати про інші численні форми невольництва, що їх ще не усунено з арени історії, а яким підлягають люди й народи?

ОДНАК, ВИКЛИК ЕТОСУ ВІДКУПЛЕННЯ є ясний й остаточний. Усі мотиви на користь “підкорення” жінки чоловікові у подружжі треба розуміти у значенні “взаємного підкорення” обох “у Христовому острасі”. Вимір справжньої подружньої любові знаходить своє найглибше джерело у Христі, Який є Нареченим Церкви, Його Нареченої.

СИМВОЛІЧНИЙ ВИМІР “ВЕЛИКОЇ ТАЙНИ”

25. У тексті ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН знаходимо ДРУГИЙ ВИМІР аналогії, що в цілому повинна служити для об’явлення “великої тайни”. Це символічний вимір. Якщо любов Бога до людини, до вибраного народу Ізраїля, представлена пророками як любов нареченого до нареченої, то така аналогія висловлює “подружню” якість і Бо-жественний, а не людський характер Божої любові: “Твій муж - це твій Творець ...,

що зветься Богом усієї землі” (Іс. 54, 5). Те саме стосується також подружньої любові Христа-Відкупителя: “Бог-бо так полюбив світ, що Сина свого Єдинородного дав” (Ів. 3, 16). Йдеться, отже, про Божу любов, що проявляється за посередництвом Відкуплення, яке довершив Христос. Згідно з Павловим Листом, ця любов “подібна” до подружньої любові людської подружньої пари, але, очевидно, не є з нею “зрівня-на”. Бо, дійсно, ця аналогія вказує на подібність, залишаючи відповідне поле для неподібності.

Це легко зауважити, взявши до уваги постать “нареченої”. Згідно з ЛИСТОМ ДО ЕФЕСЯН, ЦЕРКВА Є нареченою так, як для пророків нареченою був Ізраїль: отож, КОЛЕКТИВНИЙ ПІДМЕТ, а не ІНДИВІДУАЛЬНА ОСОБА. Цим колективним підметом є Божий Народ, або спільнота, складена з багатьох осіб, як жінок, так чоловіків. “Христос полюбив Церкву”, власне, як спільноту, як Божий Народ і, одночасно, у цій Церкві, що в цьому самому тексті названа Його “Тілом” (див. Еф. 5, 23), Він полюбив кожну окрему особу. Дійсно, Христос відкупив усіх, без винятку, кожного чоловіка й кожну жінку. У Відкупленні об’являється власне ця Божя любов і завершується в людській історії та світу подружній характер цієї любові.

Христос увійшов в історію і в ній залишається як Наречений, Який “віддав себе самого”. “Дати” - означає “стати безкорисливим даром” найдосконалішим і радикальним способом: “Ніхто не спроможен любити більше” (Ів. 15, 13). У такому розумінні, за посередництвом Церкви, УСІ ЛЮДИ - ЯК ЖІНКИ, ТАК ЧОЛОВІКИ - ПОКЛИКАНІ, ЩОБ БУТИ “НАРЕ-

ЧЕНОЮ” ХРИСТА, ВІДКУПИТЕЛЯ СВІТУ. Таким чином, “бути нареченою” стає символом “загально-людським”, згідно із словами Павла: “Немає ні чоловіка, ані жінки, бо всі ви ОДНО у Христі” (Гал. 3, 28). З мовної точки зору можна сказати, що аналогія подружньої любові, згідно з ЛИСТОМ ДО ЕФЕСЯН, зводить те, що “чоловіче” до того, що “жіноче”, зваживши, що і чоловіки як члени Церкви включені у поняття “Нареченої”. І це не може дивувати, бо Апостол, щоб висловити своє послання у Христі й у Церкві, говорить про “діточок, яких народжує в мукках” (див. Гал. 4, 19). У сфері того, що є “людське”, і того, що по-людському особисте, “ЧОЛОВІЧІСТЬ” і “ЖІНОЧІСТЬ” ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ й, одночасно, ВЗАЄМНО ДОПОВНЮЮТЬСЯ. Тлумачення цього теж знаходимо у ЛИСТІ ДО ЕФЕСЯН. У Церкві кожна людина - чоловік, жінка - є “Нареченою”, оскільки зазнає у дарі любов Христа-Відкупителя і також намагається відповісти даром своєї особи.

ХРИСТОС Є НАРЕЧЕНИМ. У цьому висловлюється правда про любов Бога, Який “перший полюбив нас” (І Ів. 4, 19) і Який цим даром, зродженим з цієї подружньої любові до людини, перевищив усі людські очікування: “Полюбив до кінця” (Ів. 13, 1). Наречений - Син, співістотний з Отцем, як Бог - став Сином П.Д. Марії, “Сином Чоловічим”, справжньою людиною, чоловіком. СИМВОЛ НАРЕЧЕНОГО Є ЧОЛОВІЧОГО РОДУ. У цьому чоловічому символі представлена людська природа, в якій Бог висловив свою божественну любов до Ізраїля, до Церкви, до всіх людей. Роздумуючи про те, що Євангеліє говорить про ставлення Христа до жінок, робимо висновок,

що, ЯК ЧОЛОВІК, Син Ізраїля Об'явив гідність “дочок Авраама” (див. Лк. 13, 16), ЦЮ ГІДНІСТЬ, ЯКУ ЖІНКА МАЛА ВІД “ПОЧАТКУ” нарівні з чоловіком. І, водночас, Христос вирізняє усю цю оригінальність, що відрізняє її від чоловіка, все те багатство, яким була обдарована у тайні Створення. У ставленні Христа до жінки найкраще виявляється те, що ЛИСТ ДО ЕФЕСЯН висловлює у понятті “Нареченого”. Саме тому, що божественна любов Христа є любов'ю Нареченого, є вона зразковим прикладом кожної людської любові, зокрема любові людей-чоловіків.

ПРЕСВЯТА ЄВХАРИСТІЯ

26. Широком тлом “великої тайни”, яка виражається у подружніх взаєминах між Христом і Церквою, пояснюється і факт покликання “Дванадцятьох”. ПОКЛИКУЮЧИ ТІЛЬКИ ЧОЛОВІКІВ ЯК СВОЇХ АПОСТОЛІВ, Христос учинив це ЦІЛКОМ ВІЛЬНИМ Й СУВЕРЕННИМ ЧИНОМ. Учинив з тією самою свободою, з якою в усій своїй поведінці виділяв гідність і покликання жінки, не пристосовуючись до пануючих звичаїв і традицій, санкціонованих тодішніми законами. Так, отже, припущення, що Він покликав, як апостолів, чоловіків, пристосовуючись до способу мислення свого часу, взагалі не відповідає способові Христової дії. “Учителю, ми знаємо, що Ти щиросердий і що дороги Божої навчаєш по правді..., бо не дивишся людям на обличчя” (Мт. 22, 16). Ці слова повністю характеризують ПОВЕДІНКУ ІСУСА З НАЗАРЕТУ. Тут також міститься пояснення покликання “Дванадцятьох”. Були вони з Христом під час Останньої Вечері; тільки вони дістали таїнственне доручен-

ня: “Чиніть це на мій спомин!” (Лк. 22, 19; див. I Кор. 11, 24), пов’язане з установленням Пресвятої Євхаристії. Вони ввечері Воскресного Дня отримали Духа Святого, щоб відпустити гріхи: “Кому відпустите гріхи, відпустяться їм, кому ж затримаєте - затримуються” (Ів. 20, 23).

Знаходимось у самому центрі Пасхального Таїнства, що до глибини об’являє подружню любов Бога. Христос є Нареченим, бо “дав себе самого”: “Його Тіло було “дане”, Його Кров була “пролита” (див. Лк. 22, 19-20). Таким чином, “полюбив їх до кінця” (Ів. 13, 1). “Безкорисливий дар” - жертва на Хресті - остаточно виділяє сенс подружньої любові Бога. Христос є Нареченим Церкви як Відкупитель світу. Пресвята ЄВХАРИСТІЯ є ТАЇНСТВОМ НАШОГО ВІДКУПЛЕННЯ, є ТАЇНСТВОМ НАРЕЧЕНОГО, НАРЕЧЕНОЇ. Пресвята Євхаристія таїнственным чином наново здійснює діло Відкуплення Христа, який “творює” Церкву, своє Тіло. Тим “Тілом” Христос з’єднаний, як Наречений з Нареченою. Тлумачення цього міститься у ЛИСТІ ДО ЕФЕСЯН. У “велику тайну” Христа і Церкви введена споконвічна “єдність двох”, “від початку” установлена між чоловіком і жінкою.

Якщо Христос, встановлюючи Пресвяту Євхаристію, так виразно пов’язав її із священницьким служінням апостолів, то маємо право думати, що Він хотів висловити таким чином бажані Богом взаємини між чоловіком і жінкою, між тим, що “жіноче”, й між тим, що “чоловіче”, як у тайні Створення, так і у Відкупленні. У ПРЕСВЯТІЙ ЄВХАРИСТІЇ висловлюється таємничим чином, насамперед, ДІЛО ВІДКУПЛЕННЯ ХРИСТА - НАРЕЧЕНОГО СТОСОВНО ДО ЦЕРКВИ-

НАРЕЧЕНОЇ. Це стає ясным й однозначним, коли таїнственну послугу Пресвятої Євхаристії, в якій священник діє “В ОСОБІ ХРИСТА”, виконує чоловік. Те пояснення підтверджує повчання у Декларації “СЕРЕД ВИЗНАЧНИШИХ”, опублікованій за дорученням Павла VI, щоб відповісти на питання, пов’язане із проблемою допущення жінок до священницького служіння (50).

ДАР НАРЕЧЕНОЇ

27. Другий Ватиканський Собор відновив у Церкві свідомість універсальності священства. У Новому Союзі є тільки одна Жертва й один Священик: Христос. У цьому ЄДИНОМУ СВЯЩЕНСТВІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ УСІ ОХРЕЩЕНІ, як чоловіки, так і жінки, які повинні “віддати себе як жертву живу, святу, приємну Богові” (див. Рм. 12, 1) і повсюди свідчити про Христа, а тим, хто цього вимагає, давати звіт про їхню надію на вічне життя” (див. I Пт. 3, 15) (51). Та загальна участь у Христовій жертві, в якій Відкупитель віддав Отцеві весь світ, і, зокрема, людство, так вчиняє, що у Церкві всі є одним “царством священників” (Одкр. 5, 10; див. I Пт. 2, 9), тобто беруть участь не тільки у священницькому, але також у пророчому й царському посланництві Христа-Месії. Ця участь, крім того, визначає органічну єдність Церкви, Божого Народу з Христом. У ній проявляється разом з тим “велика тайна”. З ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН: Наречена з’єднана із своїм Нареченим; з’єднана, бо живе Його життям, з’єднана, бо бере участь у його потрібному посланництві; з’єднана ТАКОЮ МІРОЮ, ЯКОЮ ВІДПОВІДАЄ “безкорисливим даром” самої себе на НЕВИМОВНИЙ ДАР

ЛЮБОВІ НАРЕЧЕНОГО, Відкупителя світу. Це стосується всіх у Церкві, як жінок, так чоловіків, й, очевидно, стосується також тих, які є учасниками “ієрархічного священства” (52), котре має службовий характер. В обсязі “великого таїнства” Христа й Церкви всі покликані, як наречена, відповісти даром свого життя на невимовний дар Христової любові, Який сам один, як Відкупитель світу, є Нареченим Церкви. У “царськiм священствi”, що є загальним, висловлюється і дар Нареченої.

Це має ГРУНТОВНЕ ЗНАЧЕННЯ в розумінні Церкви у її властивій сутності, щоб не переносити до Церкви - навіть, якщо Вона є інституцією, що складається з людей й включена в історію - такі критерії розуміння й оцінки, які не стосуються Її природи. Церква має свою “ієрархічну” структуру, однак вся ця структура є повністю підпорядкована СВЯТОСТІ Христових членів. А святість міряється “великим таїнством”, в якому Наречена відповідає даром любові на дар Нареченого, вчиняючи це “у Святому Дусі”, бо “любов Бога влита в серця наші Святим Духом, що нам даний” (Рм. 5,5). Другий Ватиканський Собор, підтверджуючи навчання усїєї церковної традиції, пригадав, що в ієрархії святості ЯКРАЗ “ЖІНКА”, Марія з Назарету, є “первообразом” Церкви. Вона “випереджує” всіх на шляху до святості; в Її особі “Церква вже дійшла до досконалості, з-за якої є без плями й зморшки” (див. Еф. 5, 27). Тому можна сказати, що Церква є одночасно “Марійська” й “апостольсько-Петрова” (55).

В історії Церкви від її початку знаходимо імена не тільки чоловіків, але й численних жінок, для яких

відповідь Нареченої на відкупительну любов Нареченого досягла повноти свого вияву. Першими були жінки, які особисто зустріли Христа і пішли за Ним після Його відходу, “тривали разом з апостолами на молитві” в Єрусалимській світлиці аж до дня П’ятидесятниці. Того дня Святий Дух промовив через “синів і дочок” Божого Народу, довершуючи провіщення пророка Йоїла (див. Діян. 2, 17). Ці жінки, а після них й інші, **БРАЛИ АКТИВНУ Й ВАЖЛИВУ УЧАСТЬ В ЖИТТІ ПЕРВІСНОЇ ЦЕРКВИ**, у закладенні підвалин першої християнської громади і наступних спільнот **ЗА ДОПОМОГОЮ СВОЇХ ХАРИЗМ ТА РІЗНОРІДНОГО СЛУЖІННЯ**. Апостольські писання нагадують їхні імена: Фува, “служителька Церкви в Кенхреях” (див. Рм. 16, 1), Прискула з чоловіком Акилою (див. 2 Тим. 4, 19), Еводія й Синтиха (див. Фл. 4, 2), Марія, Трифена, Персіда, Трифоса (див. Рм. 16, 6. 12). Апостол говорить про їхні “труди” для Христа, а оті “труди” означають різні ділянки апостольського служіння Церкві, починаючи від “домашньої церкви”. В ній-бо “справжня віра” переходить від матері до дітей, внуків, як це, власне, здійснилось у домі Тимотея (див. 2 Тм. 1, 5).

І це повторюється протягом віків від покоління до покоління. Бо Церква, захищаючи гідність жінки та її покликання, виявляє шану й вдячність тим, хто вірний Євангелію, хто за будь-яких часів брав участь в апостольському посланництві всього Божого Народу. Тут мова йде про святих мучениць, дів, матерів сімей, які відважно свідчили про свою віру, а виховуючи своїх дітей в душі Євангелія, передавали їм віру й традицію Церкви.

У кожній епосі й кожній країні знаходимо численних “досконалих” жінок (див. Прип. 31, 10), які, незважаючи на переслідування, труднощі й дискримінації, брали участь у посланництві Церкви. Вистачить згадати тут найвідоміших, як наприклад: Моніку, матір Августина, Мокрину, Ольгу з Києва, Матильду з Тоскани, Ядвигу зі Шлезії й Ядвигу з Кракова, Єлисавету з Турингії, Бригіду зі Швеції, Жанну д’Арк, Розу з Ліми, Єлисавету Сетон та Марію Ворд. Свідчення і діла християнських жінок мали великий вплив і на життя Церкви, і на розвиток суспільства. Також під час дошкульних суспільних дискримінацій святі жінки діяли “на вільний лад”, опираючись на свою єдність з Христом. Про таке єднання з Богом й свободу, закорінену в Бозі, свідчить, наприклад, велике діло Святої Катерини зі Сієни в житті Церкви й Святої Терези від Ісуса в монашому житті.

І в наш час Церква не перестає збагачуватись численними свідченнями жінок, які здійснюють своє покликання до святості. Святі жінки є уособленням ідеалу жіночості, але вони є також зразком для всіх християн, зразком “НАСЛІДУВАННЯ ХРИСТА”, прикладом, як Наречена повинна відповідати любов’ю на любов нареченого.

VIII

НАЙБІЛЬШОЮ Є ЛЮБОВ ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ ЗМІН

28. “Церква вірить, що ХРИСТОС, Який помер і воскрес за всіх, МОЖЕ ДАТИ ЛЮДИНІ ЧЕРЕЗ СВОГО ДУХА СВІТЛО І СИЛУ, щоб могла вона відповісти своєму найвищому покликанню” (56). Ці слова душ-пастирської Конституції “РАДІСТЬ І НАДІЯ” можемо застосувати до теми цих роздумів. Особливий заклик щодо гідності жінки та її покликання, властивен часові, в який живемо, може й повинно бути прийнятий у “світлі і силі”, які Дух (Христа) дає людині; так само людині нашої епохи, багатій на численні переміни. Церква “вірить (...), що ключем, осередком і метою всієї людської історії є її Господь і Вчитель, і “СТВЕРДЖУЄ, що в усіх ПЕРЕМІНАХ Є БАГАТО ЧОГОСЬ ТАКОГО, ЩО Є НЕЗМІННЕ, І ЩО МАЄ СВОЮ ОСНОВУ В ХРИСТІ, Який є той самий вчора, сьогодні і навіки” (57).

Цими словами Конституція про Церкву в сучасному світі вказує нам шлях, яким маємо ступати у сповнюванні завдань, пов’язаних із гідністю жінки та її покликанням, на тлі перемін, знаменних для наших часів. Такі переміни можемо зустріти в правильній і достатній спосіб тільки ПОВЕРТАЮЧИСЬ до основ, що знаходяться у Христі, до тих ПРАВД І ДО ТИХ

ЦІННОСТЕЙ НЕЗМІННИХ, “вірним свідком” (див. Одкр. 1, 5) й Вчителем яких залишається Він сам. Іншого роду поведінка привела б до сумнівних результатів, ба, навіть помилкових й обманливих.

ГІДНІСТЬ ЖІНКИ Й ПОРЯДОК ЛЮБОВІ

29. Попередньо наведений текст з ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН (5, 21-33), в якому взаємини між Христом і Церквою представлені як зв'язок між Нареченим й Нареченою, посилається одночасно на встановлення подружжя, згідно із словами КНИГИ БУТТЯ (див. 2, 24). Він з'єднує правду про подружжя, як первісну тайну, із створенням чоловіка й жінки на образ і подобу Божу (див. Бут. 1, 27; 5, 1). Завдяки тому знаменному зіставленню у ЛИСТІ ДО ЕФЕСЯН набирає повної виразності ТЕ, ЩО ВИРІШУЄ ГІДНІСТЬ ЖІНКИ, ЯК В ОЧАХ БОГА, Сотворителя й Відкупителя, ТАК В ОЧАХ ЛЮДИНИ: чоловіка й жінки. На основі споконвічного Божого задуму жінка є тією, в якій знаходить перше укорінення порядок любові у створеному світі осіб. Порядок любові належить до внутрішнього життя самого Бога, до триєдиного життя. У внутрішньому житті Бога Святий Дух є особистою іпостасю любові. Через Духа Дар нестворений, любов, стається даром для створених осіб. Ота ЛЮБОВ, ЩО Є ВІД БОГА, ПЕРЕДАЄТЬСЯ ІСТОТІ: “Любов Бога влита в серця наші Святим Духом, що нам даний” (Рм. 5, 5).

Покликання до життя жінки поруч з чоловіком (“-поміч, відповідну для нього”) (Бут. 2, 18) у “єдності двох” творить у видимому світі створінь особливі умо-

ви, щоб “любов Бога була влита в серця” істот, створених на Його образ. Якщо автор ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН називає Христа Нареченим, а Церкву Нареченою, то такою аналогією він посередньо підтверджує ПРАВДУ ПРО ЖІНКУ ЯК НАРЕЧЕНУ. Наречений - це той, хто любить. Наречена є люблена: ЦЕ ТА, ЩО ЗАЗНАЄ ЛЮБОВІ, ЩОБ ЛЮБИТИ ЗІ СВОГО БОКУ.

Запис у КНИЗІ БУТТЯ - прочитаний у світлі символу наречених З ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН - дозволяє нам зрозуміти ту правду, яка належним чином, здається, вирішує питання про гідність жінки й, як наслідок, також питання про її покликання: ГІДНІСТЬ ЖІНКИ МІРЯЄТЬСЯ ПОРЯДКОМ ЛЮБОВІ, що в суті є порядком справедливості й любові (58).

Тільки особа може любити й тільки особа може бути любленою. Те підтвердження має, насамперед, онтологічний характер, з якого потім виникає підтвердження етичного характеру. Любов є онтологічною й етичною вимогою особи. Особа мусить бути люблена, бо тільки любов відповідає тому, чим є особа. Так тлумачиться ЗАПОВІДЬ ЛЮБОВІ, відома вже у Старому Завіті (див. Второзак. 6, 5; Левіт 19, 18) і поставлена Христом в самому центрі Євангельського “ЕТОСУ” (див. Мт. 22, 36-40; Мр. 12, 28-34). Так також пояснюється ота ПЕРШІСТЬ ЛЮБОВІ, якій дають вираз Павлові слова у ПЕРШОМУ ЛИСТІ ДО КОРИНТЯН: “найбільша з них - любов” (див. I Кор. 13, 13).

Якщо не звернемося до цього порядку й цієї першості, то не можемо дати повної й задовільної відповіді на питання про гідність жінки та її покликання. Коли ж говоримо, що жінка - це та, яка сприймає

любов, щоб у свою чергу любити, не маємо на думці тільки, або насамперед, особливий уклад подружніх взаємин. Маємо на думці щось більш всесвітнє, основане самим фактом буття жінкою у сукупності міжособових взаємин, які на різний лад укладають співжиття й співпрацю між особами, чоловіками й жінками. У цьому контексті, широкому й різноманітному, ЖІНКА ПРЕДСТАВЛЯЄ ОСОБЛИВУ ЦІННІСТЬ ЯК ЛЮДСЬКА ОСОБА, й, одночасно, як конкретна людська особа, з огляду на свою жіночість. Це стосується всіх жінок загалом і кожної з них зокрема, незалежно від культурних умов, в яких перебуває, або духовних; психічних чи тілесних властивостей, як, наприклад, вік, освіта, здоров'я, праця, стан одруження чи неодруження.

Текст ЛИСТА ДО ЕФЕСЯН дозволяє нам думати про певного роду особливе “пророкування” щодо жінки в її жіночості. Аналогія про Нареченого й Наречену говорить про любов, якою є люблена Богом у Христі кожна людина, кожний чоловік і жінка. Однак в контексті біблійної аналогії й на основі внутрішньої логіки власне жінка стає виразителькою тієї правди для всіх: наречена. Оця “пророча” характеристика жінки в її жіночості знаходить свій найвищий прояв у Діві Богородиці. Стосовно Неї виявлено найповнішим і найбезпосереднішим чином стислий зв'язок цього укладу любові, що приходить у світ людей через Жінку, зі Святим Духом. Під час Благовіщення П. Д. Марія чує: “Дух Святий зійде на тебе” (Лк. 1, 35).

СВІДОМІСТЬ ПОСЛАННИЦТВА

30. Гідність жінки інтимно пов'язана з любов'ю, якої вона заслуговує з огляду на її жіночість, й одночасно З ЛЮБОВ'Ю, ЯКОЮ ВОНА В СВОЮ ЧЕРГУ ОБДАРОВУЄ. Так є підтверджена правда про особу й про любов. Що стосується правди особи, до треба тут ще раз послатись на Другий Ватиканський Собор: "Людина, яка є створінням на землі, яке Бог створив задля Нього самого, не може повністю віднайти себе, як тільки через щире самопосягання" (59). Це стосується кожної людини, як особи, створеної на образ Божий, як чоловіка, так і жінки. Те підтвердження онтологічного характеру, що тут міститься, вказує на етичний вимір покликання особи. **ЖІНКА НЕ МОЖЕ ВІДНАЙТИ СЕБЕ САМОЇ ІНАКШЕ, ЯК ТІЛЬКИ ОБДАРОВУЮЧИ ЛЮБОВ'Ю ІНШИХ.**

Від "початку" жінка - так само як чоловік, - була створена й поставлена Богом якраз у цьому порядку любові. Гріх на початку не знищив цього порядку, не перекреслив його безповоротно. Про це свідчать біблійні слова Протоєвангелія (див. Бут. 3, 15). У нинішніх роздумах ми звернули увагу на ОСОБ-ЛИВЕ МІСЦЕ "ЖІНКИ" у цьому ключовому тексті Об'явлення. Крім цього, треба підкреслити, що та сама жінка, яка виростає до біблійного "прикладу", знаходиться такою в есхатологічній перспективі світу й людини, що висловлена в ОБ'ЯВЛЕННІ (60). Є вона - "жінка, одягнена в сонце", і місяць під стопами її, а на голові її вінець із дванадцяти зірок (див. Об'яв. 12, 1). Можна сказати: "жінка" космічного виміру, на вимір усього діла створення. Разом з тим, вона страждає "від потуг пологових та болю родження" (Об'яв. 12, 2), як

Єва - "мати всіх живих" (Бут. 3, 20). Страждає також, бо "перед жінкою, яка має родити" (див. Об'яв. 12, 4), стоїть "дракон великий, змії стародавній" (Об'яв. 12, 9), вже відомий у Протоєвангелії: Лихий, "батько лжі" й гріха (див. І Ів. 8, 4). І ось "стародавній змії" хоче пожерти "дитя". Якщо бачимо у цьому тексті відлуння Євангелія дитинства (див. Мт. 2, 13. 16), можемо думати, що у біблійному прикладі "жінки" вписана - від самого початку аж до кінця історії - боротьба проти зла й Лукавого. Це також боротьба за ЛЮДИНУ, ЗА ЇЇ СПРАВЖНЄ ДОБРО, ЗА ЇЇ СПАСІННЯ. Чи не хоче сказати нам Біблія, що влас-не у "жінці", Єві-Марії, історія втілила драматичну боротьбу за кожну людину - боротьбу за її глибинне "так" або "ні" Богові й Його споконвічному задумові щодо людини?

Якщо гідність жінки свідчить про любов, якої вона зазнає, щоб зі свого боку любити, біблійний приклад "жінки", здається, показує, ЯКИМ Є СПРАВЖНІЙ ПОРЯДОК ЛЮБОВІ, ЩО СТАНОВИТЬ ПОКЛИКАННЯ ЖІНКИ. Йдеться тут про покликання в, можна сказати, всесвітньому значенні, що в свою чергу конкретизується на численні "покликання" жінки у Церкві й у світі.

Моральна сила жінки, її духовна сила пов'язується із усвідомленням, ЩО БОГ ЯКИМСЬ ОСОБЛИВИМ ЧИНОМ ДОВІРИВ ЇЇ ЛЮДИНУ, людську істоту. Очевидно, Бог доручає кожну людину всім і кожному. Однак, ця довіра стосується особливо жінки, якраз з огляду на її жіночість, що впливає, зокрема, з її покликання.

Завдяки цьому усвідомленню і цій довірі моральна сила жінки виявляється у численних жіночих постанях із Старого Завіту, за часів Христа, під час наступних епох, аж до наших часів.

ЖІНКА Є СИЛЬНОЮ ЧЕРЕЗ УСВІДОМЛЕННЯ ДОВІРИ, сильною, тому що Бог “довіряє їй людину” завжди і всюди, навіть в умовах суспільного приниження, в якому вона може знаходитись. Усвідомлення цього і ця значимість покликання говорить жінці про гідність, яку вона отримує від самого Бога. І це дає їй силу і скріплює її покликання. Таким чином, “досконала жінка” стає незамінною підтримкою й джерелом духовної сили для інших, які відчують у ній велику енергію духу. Власне таким “досконалим жінкам” багато завдячують їхні сім’ї, а іноді й цілі народи.

У наш час успіхи техніки й науки дозволяють досягнути небувалий досі матеріальний добробут, що, на жаль, сприяє одним, а інших веде у недолю. Таким чином, цей односторонній поступ може довести до поступового **ЗНИКНЕННЯ СПІВЧУТТЯ ДО БЛИЖНЬОГО, ДО ЦЬОГО, ЩО Є СУТТЄВО ЛЮДСЬКИМ**. З цього приводу, зокрема в наші дні, **ОЧІКУЮТЬ ПРОЯВУ ТОГО “ГЕНІЯ” ЖІНКИ**, що запевнив би оте співчуття до людини за будь-яких обставин: саме тому, що це людина! І ще тому, що “найбільшою є любов”.

Отож уважні роздуми над біблійним прикладом “жінки”, починаючи з **КНИГИ БУТТЯ** аж до Об’явлення, підтверджують, у чому полягає гідність і покликання жінки і те, що в них є незмінне і ніколи не втрачає своєї значимості, бо має “свою основу в

Христі, який є той самий вчора, сьогодні і навіки” (61). Якщо людина є особливим чином довірена Богом жінці, то чи не означає це того, що від неї ХРИСТОС ОЧІКУЄ ЗАВЕРШЕННЯ ТОГО “ЦАРСЬКОГО СВЯЩЕНСТВА” (I Пт. 2, 9), що є тим багатством, яким Він обдарував чоловіка? Цю саму спадщину Христос, найвищий й єдиний Священик Нового й Вічного Союзу, як Наречений Церкви, безупинно підчиняє Отцеві за посередництвом Святого Духа, щоб Бог був “усім в усьому” (I Кор. 15, 28) (62).

Лише тоді матиме остаточне завершення та правда, що “найбільшою є любов” (I Кор. 13, 13).

ІХ

ЗАКІНЧЕННЯ

“БУЛА Б ТИ ВІДАЛА ПРО ДАР БОЖИЙ”

31. “Була б ти відала про дар Божий” (Ів. 4, 10), - каже Ісус до самарянки під час однієї з тих гідних подиву розмов, які вказують, скільки пошани Він має до гідності кожної жінки й до її покликання, яке дозволяє їй брати участь у Його Месіянському посланництві.

Нинішні роздуми, що добігають кінця, мають намір відкрити у “Божому дарі” те, що Він, Творець і Відкупитель, доручає жінці, кожній жінці зокрема. Бо в Дусі Христа вона може відкрити повне значення своєї жіночості й стати, таким чином, “безкорисливим даром” для інших й так “віднайти” себе саму.

Під час Марійського Року ЦЕРКВА БАЖАЛА СКЛАСТИ ПОДЯКУ НАЙСВЯТІШІЙ ТРОЙЦІ за “таємницю жінки” і за кожна жінку, за те, що становить вічний вимір її жіночої гідності, за “великі діла Божі”, що здійснились у ній і за її посередництвом в історії людських поколінь. Дійсно, чи не в ній та чи не за її посередництвом здійснилось те, що є найбільшою подією в історії людини на землі: сам Бог став чоловіком?

ЦЕРКВА, отже, СКЛАДАЄ ПОДЯКУ ЗА ВСІХ ЖІНОК І ЗА КОЖНУ ЗОКРЕМА: за матерів, за сестер, за жінок; за жінок, посвячених Богові у дівоцтві; за жінок, які віддаються служінню незліченним людям, що чекають на безкорисливу любов іншої особи; за жінок, які піклуються людською особою у сім'ї, що є основним знаком людської спільноти; за жінок, що виконують професійну роботу, жінок, іноді обтяжених великою суспільною відповідальністю; за жінок “бездоганих” і за жінок “слабких” - за всіх таких, якими вони вийшли за Божим помислом у всій красі й багатстві своєї жіночості; таких, якими були вони охоплені Його вічною любов'ю, таких, які разом з чоловіком є паломниками на цій землі, що є водночас “бать-ківщиною” людей, а іноді перетворюється в “долину сліз”; таких, які разом з чоловіком беруть на себе **СПІЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЛЮДСЬКУ ДОЛЮ**, згідно з повсякденними вимогами й тими остаточними призначеннями, які людський рід знаходить у самому Бозі, в лоні невимовної Тройці.

Церква складає подяку **ЗА ВСІ ПРОЯВИ ЖІНОЧОГО “ГЕНІЯ”** в ході історії, серед всіх людей і народів; складає подяку за всі харизми, які Святий Дух уділяє жінкам в історії Божого Люду, за всі перемоги, здобуті завдяки їхній вірі, надії й любові, складає подяку за всі **ПЛОДИ ЖІНОЧОЇ СВЯТОСТІ**.

Церква також просить, щоб ті неоціненні “прояви Духа”, що з великою щедрістю були уділені “дочкам” вічного Єрусалиму, були належно визнані й оцінені для добра Церкви й людства, зокрема в наш час. Роздумуючи про біблійне таїнство “жінки”, Цер-

ква молиться, щоб всі жінки відшукали в тому таїнстві себе й своє “найвище покликання”.

Хай П.Д. Марія яка є першою на шляху “віри, любові та досконалого з’єднання з Христом” (63), виблагає нам усім ТАКОЖ І ТОЙ “ПЛІД” в Році, який ми Їй присвятили на протязі третього Тисячоріччя від приходу Христа.

Разом з тими побажаннями уділяю Апостольського Благословення усім вірним, а особливо жінкам, сестрам у Христі.

Дано в Римі, при святому Петрі, 15 серпня 1988 року, у свято Успіння Пречистої Діви Марії, в десятий рік мого Понтифікату.

ПАПА ІВАН ПАВЛО ІІ

ПРИМІТКИ

1. Послання Собору до Жінок (8 грудня 1965): ААС 58 (1966); 13-14.
2. Див. Всел. Собор Ватиканський II, душпастирська конституція про Церкву у сучасному світі РАДІСТЬ І НАДІЯ, 8, 9, 60.
3. Див. Собор Всел. Ват. II, декрет про апостолят - мирян АПОСТОЛЬСЬКЕ НАПОУМЛЕННЯ, 9.
4. Див. Пій XII, проповідь до італійських жінок (21 жовтня 1945 р.): ААС 37 (1945) 284-295; проповідь до Світового Об'єднання Організацій Католицьких Жінок (24 квітня 1962 р.): ААС 44 (1954) 420-425; промова до учасників XIV Міжнародного Конгресу Світового Об'єднання Орган. Кат. Жінок (29.9.1957): ААС 49 (1957), 966-922.
5. Див. ІВАН ХХІІІ, ЕНЦ. МИР НА ЗЕМЛІ (11.4.1963): ААС 55 (1963), 276-268.
6. Проголошення св. Тереси від Ісуса "Доктором Вселенської Церкви" (27.9.1970): ААС (1970) 590-596; проголошення св. Катерини зі Сієни "Доктором Вселенської Церкви" (4.10.1970): ААС 62 (1970) 673-678.
7. Див. ААС 65 (1973) 284 і наст.
8. Павло VI, проповідь до учасників Крайового З'їзду Жіночого Італійського Центру (6.12.1976): НАВЧАННЯ ПАВЛА VI, XIV, (1976), 1017.
9. Див. Енц. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ (25.3.1987), 46: ААС 79 (1987) 424 і наст.
10. Собор Всел. Ват. II, догматична конст. про Церкву СВІТЛО НАРОДІВ, 1.
11. Вияснення антропологічного й теологічного значення "початку" можна знайти у першій частині

- проповідей у середи, присвячених “теології тіла”, почавши від 5 вересня 1979 р.: НАВЧАННЯ II, 2 (1979), 234-236.
12. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі РАДІСТЬ І НАДІЯ, 22.
 13. Собор Всел. Ват. II, декларація про стосунки Церкви з нехристиянськими релігіями, НАШІ ЧАСИ, 1.
 14. Там же, 2.
 15. Собор Всел. Ват. II, догматична конст. про Боже об’явлення у СЛОВІ ГОСПОДНІМ, 2.
 16. Вже Отці Церкви вважали, що перше об’явлення Тройці у Новому Завіті мало місце у Благовіщенні. У проповіді, що приписується св. Григорієві Чудотворцеві, читаємо: “Ти є блиском світла, о Маріє, у найвищому духовному царстві! У тобі прославлений Отець, Який не знає початку і якого сила Тебе отінила. У Тобі дізнає адорації Син, Якого Ти носила згідно з тілом. У Тобі прославлений Святий Дух, що заподіяв у Твоїй утробі народження великого Царя. Завдяки Тобі, о благодатна, Свята і Співістотна Тройця могла бути визнана у світі” (Проповідь 2 на БЛАГОВІЩЕННЯ П.Д. МАРІЇ: ПГ 10, 1169), див. також Св. Андрій з Крети, на БЛАГОВІЩЕННЯ П.Д. МАРІЇ: ПГ 97, 909.
 17. Див. Собор Всел. Ват. II про стосунки Церкви з нехристиянськими релігіями НАШІ ЧАСИ, 2.
 18. Теологічна наука про Божу Матір (Теотокос), підтримана численними Отцями Церкви, вияснена й окреслена Собором в Ефесі (ДС 251) та в Халкедонії, знову була запропонована Другим Ват. Собором, у другому розділі VIII догматичної конституції про Церкву, СВІТЛО НАРОДІВ, 52-69. Пор. Енц. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ, 4, 31-32, і примітки 9.78-83: ц.м. 365, 402-404.

19. Пор. Енц. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ, 7-11, і там цитовані тексти Отців у нотатці 21: ц.м. 367-373.
20. Пор. там же, 39-41; ц.м., 412-418.
21. Пор. Собор Всел. Ват. II, догматична конст. про Церкву - СВІТЛО НАРОДІВ, 36.
22. Пор. св. Іриней, проти єрет. V, 6, 1; V, 16, 2-3; Хриз. 153, 72-81 і 216-221; Св. Григорій Нісський, про люд. вчинки 16: ПГ 44, 180; На кн. Пісня Пісень 2: ПГ 44, 805-808; св. Августин, на Пс. 4, 8: ССЛ 38, 17.
23. "Особа - це індивідуальне єство розумної природи": М.Северин Боецій КНИГА ПРО ОСОБУ І ДВІ ПРИРОДИ, III: ПЛ 64, 1343; пор. св. Тома з Аквіно, Сумма Богословії 1-а, кв. 29, а. 1.
24. Серед Отців Церкви, які навчають про основну рівність чоловіка й жінки супроти Бога, пор. Орідген "На човні Ісуса", IX, 9: ПГ 12, 878; Климентій Олександрійський, Пед. 1, 4: С.Х. 70, 129-131, св. Августин, ПРОПОВІДЬ 51, 11, 3; ПЛ 38, 334-335.
25. Св. Григорій Нісейський пише: "Бог є крім того любов'ю і джерелом любові. Це говорить великий Іван: "Любов є від Бога" і "Бог - любов" (1 Ів. 4, 7-8). Творець вмістив у нас також цей характер. "З того усі спізнають, що ви мої учні, коли любов взаємну будете мати" (Ів. 13, 35). Отже, якщо цього нема, цілий образ стає викривлений" ("Про люд. твір", 5: ПГ 44, 137).
26. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 24.
27. Пор. Числа 23, 19; Ос. 11, 9; Іс. 40, 18; 46, 5; пор. також Собор Латеранський IV (ДС 807).
28. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 13.
29. "Диявольський" з грецького "дія-балло" - "ділю, розділяю, кидаю наклеп".
30. Пор. Орідген, "Гом. на Бут.", 13, 4; ПГ 12,; Св. Григорій Нісейський, "Про Діву", 12: С.Х. 119, 404-419; "Про благи", VI: ПГ 44, 1272.

31. Пор. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ.
32. Там же, 24.
33. Отці IV століття, посилаючись власне на Божий закон, рішуче виступали проти існуючої ще дискримінації супроти жінки, у звичаях та державному законодавстві того часу. Пор. св. Григорій з Назіянзу, Пром. 37, 6: ПГ 36, 290; св. Єронім, До Океан., Лист 77, 3: ПЛ 22, 691; св. Амвросій, про вих. дів. III, 16: ПЛ 16, 309; Св. Августин, ПРОПОВІДЬ 132, 2: ПЛ 38, 735; ПРОПОВІДЬ 392, 4; ПЛ 39, 1711.
34. Пор. св. Іриней, Проти єрет. III, 23, 7: С. 3. 211, 462-465; V, 21, 1: С.Х. 153, 260-265; Св. Епіфаній, Панар III, 2, 78: ПЛ 42, 728-729; Св. Августин; Поясн. Пс. 103, ПРОПОВІДЬ 4; 6: ССЛ 40, 1525.
35. Пор. св. Юстин, Діал. з Троф., 100: ПГ 6, 709-712; Св. Іриней, Проти єрет. III, 22, 4: С.Х. 211, 438-445; V, 19, 1: С.Х. 153, 248-251; св. Кирило Єрусалимський, КАТЕХ. 12, 15: ПГ 33, 741; св. Іван Хризостом; На пс. 44, 7: ПГ 55, 193; Св. Іван Дамаскин, Проп. 5 на Усп. П.Д.М. З.С.Х. 80, 130-135; Гезихій Проп. 5 на Богород. ПГ 93, 146 ісл.; Тертульян; Про Тіло Христове; 17: ССЛ 2, 904 і сл.; св. Єронім, Дист 22, 21: ПЛ 22, 408; Св. Августин, ПРОПОВІДЬ 51, 2-3; ПЛ 38, 335. ПРОПОВІДЬ 232, 2: ПЛ 38, 1108; І.Н. Ньюман, ЛИСТ ДО О. Е.Б.Пусі, Лонгмен, Лондон 1865 (італійський переклад, лист до о. Пусі про П.Д. Марію й християнське життя, Рим, 1975); М.І. Шеебен, Підручник католицької догматики, V/1 (Фрайбург, 1954 2); 243-266; V/2 (Фрайбург 1954 2) 306-499.
36. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 22.
37. Пор. св. Амвросій, Про вихов. дів., V, 33; ПЛ 16, 313.

38. Пор. Радан Мауро: Про життя блаженної Марії-Магдалини, XXVII: "Спаситель...", свого вознесіння зробив її (Марію-Магдалину) апостолкою до апостолів": ПЛ 112, 1424) "Стала Апостолкою Апостолів через те, що їй доручено звістити учням про Господнє Воскресіння": св. Тома з Аквіно, виклад на Євангелію Івана, гл. XX, Л. III, 6 (св. Тома з Аквіно, Послання Єван. від Матея і від Івана), вид. Парменс, X, 629.
39. Собор Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 24.
40. Енци. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ, 18: ц.м. 383.
41. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 24.
42. Пор. Іван Павло II, проповіді у середи, дня 7 і 21 квітня 1982 р.: Навчання V, 1 (1982), 1126-1131 і 1175-1179.
43. Пор. Собор Всел. Ват. II, конст. про Церкву, СВІТЛО НАРОДІВ, 63; св. Амвросій, На Лк. II, 7.; С.Х. 45, 74; Про вих. дів. XIV, 87-89; ПЛ 16, 326-327; св. Кирило Олександрійський, Проп.: ПГ 77, 996; св. Ізидор з Сівілли, Алегорії 139: ПЛ 83, 117.
44. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву, СВІТЛО НАРОДІВ, 63.
45. Там же, 64.
46. Там же, 64.
47. Там же, 64. Про відношення П.Д. Марії з Церквою постійно говорять Отці Церкви й уся християнська Традиція, пор. Енци. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ, 42-44 і також записки 117-127 ц.м. 418-422. Пор. також св. Климентій Олександрійський, I, 6: С.Х. 45, 74; св. Августин. Проповідь 192, 2: ПЛ 38, 1012; Проповідь, 195, 2: ПЛ 38, 1018; Проповідь 25, 8: ПЛ 46, 938; Св. Лев Великий, Проповідь 25, 5: ПЛ %, 211; Проповідь 26-2: ПЛ 54, 213; ВШ Беда, На Лк. 1, 2: ПЛ 92, 330. Ізаак Де Стелла, учень св. Бернарда пише: "Обі матері, обі діви, зачинають за діянням Святого Духа... П.Д. Марія ... породила щодо тіла

- свого Володаря: Церква дає тому Володареві своє тіло. Одна й друга є матерями Христа: але жодна з них не народжує Його цілковито без другої. Тому те, що було сказано про Діву - Матір Церкви, відноситься також і до Пречистої Диви Марії Богородиці; і те, що зокрема говориться про Пречисту Діву Богородицю, загально відноситься до Диви - Матері Церкви; те, що говориться про одну з них, може бути застосоване і до другої” (Проповідь 51, 7-8: С.Х. 339, 202-205).
48. Пор. наприклад: Ос. 1, 2; 2, 16-18; Єр. 2, 2; Єз. 16, 8; Іс. 50, 1; 5, 5-8.
49. Пор. Кол. 3, 18; 1 Пт. 3, 1-6; Тим. 2, 4-5; Еф. 5, 22-24; і Кор. 11, 3-16; 14, 33-35; 1 Тм. 2, 11-15.
50. Конг. Науки Віри, Декларація на тему допущення жінок до священничого служіння “Між найвизначнішими” (15.10.1976): ААС 69 (1977), 98-116.
51. Пор. Собор Всел. Ват. II, душп. конст. про Церкву, СВІТЛО НАРОДІВ, 10.
52. Там же, 10.
53. Пор. там же, 18-29.
54. Пор. там же, 65; пор. Енци. МАТИ ВІДКУПИТЕЛЯ, 2-6; п.м. 362-367.
55. “Цей МАРІЙСЬКИЙ Профіль є для Церкви також - а може навіть і більше - істотним й характернішим як глибоко з ним пов’язаний профіль Апостольський і Петровий, ... Марійський вимір Церкви випереджує Петровий вимір, хоч є з ним стисло зв’язаний і доповнючий. Пречиста всіх випереджує, і навіть самого Петра й Апостолів: це діється не тільки тому, що Петро й Апостоли в грішному стані входять в склад “Церкви святої з грішників”, але також тому, що єдиною метою їхнього потрібного УРЯДУ є побудова Церкви за ідеалом святості, якої П.Д. Марія є первісним зразком і прикладом. Як це слушно зазначив один із сучасних теологів, “П.Д. Марія є “Королевою

- Апостолів”, але не бажає для себе апостольської влади. Її влада є іншою і більшою” (Г.У. Фон Балтазар, *Neue Klarstellungen*, і переклад Мілан, 1980 р., ст. 181); пор. Іван Павло II, Промова до Колегії Кардиналів і членів Римської Курії, 22.12.1987 р.: Осерваторе Романо, 23.12.1987 р.
56. Собор Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ Й НАДІЯ, 10.
57. Там же, 10.
58. Пор. св. Августин, Про Тройцю, Л. VIII, VII, 10-X, 14; ССЛ 50, 284-291.
59. Собор Ват. II, душп. конст. про Церкву у сучасному світі, РАДІСТЬ І НАДІЯ, 24.
60. Пор. додаток до творів св. Амвросія, На Одкр. IV, 3-4: ПЛ 17, 676; Псевдо. Августин, Проповідь про симв. до катех., IV: ПЛ 40, 661.

ЗМІСТ

I. ВСТУП	
Знак часу	3
Марійський рік	5
II. ЖІНКА - ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ (Теотокос)	
Єдність з Богом	7
Теотокос - Божа Мати	10
"Служити - означає панувати"	11
III. ОБРАЗ І ПОДОБА БОГА	
Книга Буття	14
Особа - спільність - дар	16
Антропоморфізм біблійної мови	20
IV. ЄВА - МАРІЯ	
"Початок" і гріх	24
"Він буде панувати над тобою"	28
Протоєвангеліє	32
V. ІСУС ХРИСТОС	
"Дивувалися, що розмовляв Він з жінкою"	37
Жінки в Євангелії	39
Жінка, спіймана на перелюбі	43
Повірниці Євангельського послання	46
Перші свідки Воскресіння	49
VI. МАТЕРИНСТВО - ДІВОЦТВО	
Два виміри покликання жінки	52
Материнство	53
Материнство стосовно до союзу	57
Дівочтво для царства	60
Материнство за духом	65

"О мої дітоньки, яких я знову народжую в муках"	67
VII. ЦЕРКВА - НАРЕЧЕНА ХРИСТА	
"Велика тайна"	70
Євангельська "новина"	73
Символічний вимір "великої тайни"	75
Пресвята Євхаристія	78
Дар нареченої	80
VIII. НАЙБІЛЬШОЮ Є ЛЮБОВ ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ	
ЗМІН	80
Гідність жінки й порядок любові	86
Свідомість посланництва	89
IX. ЗАКІНЧЕННЯ	
"Була б ти відала про дар Божий"	93
ПРИМІТКИ	96

**ПРО ГІДНІСТЬ
І ПОКЛИКАННЯ
ЖІНКИ**

**Апостольський лист
Святішого Отця
Івана Павла II
з нагоди Марійського Року**

Редактор Тереза УГРИН
Художній редактор
Технічний редактор Роман ГИМОН

Здано на складання 03.01.95. Підписано до друку 28.03.95.
Формат 70х90 1/32. Папір офсетн.
Офсетн. друк. Гарн. Textbook. Умовн. друк. арк. 3,8. Обл.-
вид. арк. 4,23. Умовн. фарбо-відб. 4,02.
Зам.

Видавництво Отців Василіян "Місіонер".
290019, м. Львів, вул. Б. Хмельницького, 36.

Жовківська книжкова друкарня
видавництва Отців Василіян "Місіонер"
292310 м. Жовква, вул. Василянська, 8.